

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra profesního a personálního rozvoje

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

Bakalářská práce

Autor: **Tomáš Kadlec**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tomáš Kadlec

Učitelství praktického vyučování

Název práce

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

Název anglicky

Prevention of Risk Behavior at Secondary Vocational School

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zmapovat názory a postoje žáků vybrané střední odborné školy/učiliště v oblasti vybraného rizikového jevu. Na základě kvantitativního a kvalitativního šetření navrhnout možná doporučení pro primární prevenci daného rizikového jevu.

Metodika

V teoretické části práce bude provedena rešerše odborné literatury, budou definovány základní pojmy, jako rizikové chování, prevence, charakteristika adolescence, včetně legislativy a prevence ve školním prostředí.

V praktické části bude provedeno kvantitativní šetření a kvalitativní šetření (např. dotazník pro žáky, polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence) na zjištění postojů a názorů žáků v oblasti prevence vybraného rizikového jevu na zvolené střední odborné škole/učilišti. Na základě výstupů z obou šetření pak budou navržena doporučení pro učitele pro primární prevenci daného rizikového jevu.

Postup zpracování BP – doporučené termíny:

- 1) do dubna 2022 – zadávací list – formulace cíle a metodiky
- 2) do konce září 2022 – většina teoretické části práce
- 3) do konce prosince 2022 – dokončení praktické části práce
- 4) leden 2023 – finalizace a úpravy práce
- 5) únor 2023 – odevzdání bakalářské práce

- veškeré části je nutné konzultovat s vedoucím práce
- domluvit si pravidelné konzultace jednotlivých částí práce
- nutná konzultace na dotazníkové šetření či rozhovor – schválení otázek vedoucím práce

Doporučený rozsah práce

dle pravidel pro psaní bakalářských prací

Klíčová slova

rizikové chování, primární prevence, střední odborná škola, žáci, záškoláctví

Doporučené zdroje informací

MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.

MIOVSKÝ, Michal, Roman GABRHÉLÍK, Miroslav CHARVÁT, Lenka ŠTASTNÁ, Lucie JURYSTOVÁ a Veronika MARTANOVÁ. Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. Monografie. ISBN 978-80-7422-391-4.

SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 147 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

TITMANOVÁ, Michaela. Prevence rizikového chování: praktická příručka pro práci se třídou. Praha: Univerzita Karlova, 2019. ISBN 978-80-7603-034-3.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2846-2.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – IVP

Vedoucí práce

PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Elektronicky schváleno dne 25. 5. 2022

PhDr. Lucie Smékalová, Ph.D. et Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 7. 6. 2022

Ing. Karel Němejc, Ph.D.

Pověřený ředitel

V Praze dne 10. 11. 2023

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

vypracoval samostatně a citoval jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použil a které jsem rovněž uvedl na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědom, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědom, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V dne

.....
(podpis autora práce)

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Jitce Jirsákové, Ph.D., za její odborné vedení, trpělivost, vstřícnost, cenné rady a připomínky, kterými přispěla k vytvoření této práce. Dále bych chtěl poděkovat ředitelce Střední školy a vyšší odborné školy umělecké a řemeslné Nový Zlíchov Mgr. Ing. Janě Porvichové, Ph.D., MBA, za umožnění spolupráce s touto školou, za její pozitivní přístup, výbornou spolupráci při dotazníkovém šetření a možnosti poskytnutí polostrukturovaného rozhovoru s metodikem prevence.

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce bylo podrobně charakterizovat rizikové jevy záškoláctví a šikanu a upozornit na problematiku těchto jevů především v období adolescence. Vzhledem k šíři problematiky bylo čerpáno z mnoha zdrojů, aby bylo toto téma přiblíženo co nejlépe. Zásadní byl pro tuto práci také popis prevence rizikového chování a jejích stádií (primární, sekundární a terciární prevence). Dále se práce zabývala profesí metodika prevence – jeho kompetencemi, standardními činnostmi apod. Byly též představeny metody pedagogického výzkumu, které byly použity v rámci výzkumného šetření na konkrétní škole – konkrétně dotazník a polostrukturovaný rozhovor.

Nejdůležitější součástí práce bylo vlastní šetření a analýza jeho výsledků. Konkrétním cílem bylo zjistit, zda se na dané škole uvedené rizikové jevy vyskytují, zda a jak se řeší a jak probíhá prevence rizikových jevů na této škole. Na základě těchto výsledků bylo poté navrženo vlastní doporučení pro zefektivnění prevence rizikového chování na dané škole. Tyto body jsou navrženy tak, aby je bylo možné uplatnit v praxi.

Klíčová slova

rizikové chování, primární prevence, střední odborná škola, žáci, záškoláctví, šikana

Abstract

The aim of this bachelor thesis was to describe the risk phenomena of truancy and bullying and to draw attention to the issue of these phenomena especially during the adolescence period. Given the breadth of the issue, it was drawn from many sources to bring the subject up to date. The description of prevention of risky behaviour and its stages (primary, secondary and tertiary prevention) was also point of paramount importance. Furthermore, the work dealt with the profession of prevention methodology – its competencies, standard activities etc. There were also presented teaching research methods used in the research investigation at a particular school – namely a questionnaire and a semi-structured interview.

An important part of the work was the research itself and the analysis of its results. The aim was to establish whether the school's risk events occurred, whether and how they were addressed, and how the prevention of risk events at the school was carried out. Based on these results, its own recommendation for streamlining the prevention of risky behaviour at the school was then proposed. These points are designed so that they can be applied simply in practice.

Keywords

risky behaviour, primary prevention, secondary vocational school, pupils, truancy, bullying

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 Cíl a metodika	12
2 Rizikové chování.....	13
2.1 Druhy a formy rizikového chování	14
2.2 Rizikové chování a adolescence.....	15
3 Záškoláctví.....	17
3.1 Příčiny záškoláctví	20
3.1.1 Negativní postoj/vztah ke škole	21
3.1.2 Vliv rodinného prostředí.....	22
3.1.3 Trávení volného času, vliv party.....	23
4 Šikana.....	24
4.1 Stadia šikany	26
5 Prevence rizikového chování	27
5.1 Primární prevence	27
5.1.1 Specifická primární prevence.....	28
5.1.2 Nespecifická primární prevence.....	28
5.2 Sekundární prevence	29
5.3 Terciární prevence	29
6 Školní metodik prevence.....	30
7 Metody pedagogického výzkumného šetření.....	32
7.1 Dotazník v pedagogickém výzkumu	32
7.2 Interview v pedagogickém výzkumu	32
PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
8 Charakteristika střední školy.....	34

8.1	Historie školy	34
8.2	Preventivní program	35
9	Vlastní šetření	38
9.1	Dotazníkové šetření – realizace	38
9.2	Dotazníkové šetření – výsledky	38
9.3	Polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence – realizace	54
9.4	Polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence – výsledky	54
10	Vlastní doporučení	59
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	63
	SEZNAM GRAFŮ	67
	SEZNAM PŘÍLOH	68
	Příloha 1: Vzor dotazníku	68
	Příloha 2: Otázky pro polostrukturovaný rozhovor	68

ÚVOD

Rizikové chování různého druhu se na školách vyskytuje stále častěji. Období dospívání je pro lidský organismus nesmírně náročné, jedná se doslova o „hormonální bouři“. Mění se i lidská psychika, proto v tomto období bývá nejvíce případů rizikového chování. Na žáky a studenty navíc v minulých letech negativně zapůsobil lockdown z důvodu opatření proti nákaze Covid 19, kvůli kterému si zvykli na úplně jiný režim, odvykli si být ve velkém kolektivu, hodně věcí se změnilo a bohužel se dokonce v některých případech i posunuly hranice toho, jaké chování ještě je přípustné a jaké už ne.

Z výše uvedených důvodů je nutné se problematikou duševního zdraví žáků a studentů stále zabývat. Mnoho psychických problémů přímo či nepřímo souvisí s rizikovým chováním, tyto problémy mohou být jak příčinou, tak důsledkem. Mladí si komplikace spojené s problematickým chováním často nepřipouští – nebo připouští, ale většinou si neuvědomují, jaké mohou mít v budoucnu následky. Ohrožení takovým chováním může být sice jen předpokládané, ale v každém případě je důležité zajistit potřebnou prevenci a šířit osvětu.

Téma své bakalářské práce jsem si vybral hlavně proto, že pracuji s mladými lidmi – vyučuji je tanci a společenskému chování. Často jsem se setkal s jedinci, kteří si prošli šikanou, případně měli problém se záškoláctvím. Zásadní pro mě ale bylo, že mi sdělili, že se ve škole nemají na koho obrátit, respektive nemají důvěru v proškolené odborníky na své škole. Také nepovažovali prevenci rizikového chování na své škole za efektivní, často šlo dle jejich názoru „jen“ o prevenci kriminality, kde se jednalo spíše o chování ve městě, jak dbát na svou bezpečnost za tmy apod.

V teoretické části práce je uvedeno několik definic rizikového chování, včetně několika možných klasifikací druhů a forem. Dále se tato část zaměřuje na popis problému záškoláctví, zkoumá také problematiku souvislosti rizikového chování a adolescence. V předposlední kapitole jsou podrobněji představeny rizikové a protektivní faktory, prevence rizikového chování a její stádia a role školního metodika prevence.

V praktické části je realizováno výzkumné šetření s využitím metody dotazování, a to v podobě dotazníkového šetření a individuálního polostrukturovaného rozhovoru. Výsledky jsou komentovány a dále jsou navrženy možné úpravy prevence na vybrané škole.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Cíl a metodika

Cílem bakalářské práce je zmapovat názory a postoje žáků vybrané střední odborné školy v oblasti vybraného rizikového jevu a na základě kvantitativního a kvalitativního šetření jsou navržena možná doporučení pro primární prevenci daného rizikového jevu na vybrané škole.

V teoretické části práce je provedena rešerše odborné literatury, jsou definovány základní pojmy s tématem související, jako je rizikové chování, prevence, charakteristika adolescence, včetně legislativy a prevence ve školním prostředí.

V praktické části je realizováno kvantitativní a kvalitativní šetření (dotazník pro žáky, polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence) na zjištění postojů a názorů žáků v oblasti prevence vybraného rizikového jevu na zvolené střední odborné škole/učilišti. Na základě výstupů z obou šetření jsou navržena doporučení pro učitele pro primární prevenci daného rizikového jevu na této škole.

2 Rizikové chování

„Vzhledem k širší projevů chování, které pojem „rizikové chování“ zahrnuje, existuje více teoretických pojetí, která zdůrazňují buď zdravotní, psychosociální nebo normativní kontext.“ (Miovský a kol., 2010, s. 30)

Miovský a kol. (2015, s. 28) definuje rizikové chování jako „chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost, a tímto pojmem je nahrazován dosud používaný termín sociálně patologické jevy.“ Vzorce rizikového chování lze považovat za „soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky lze podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat různými preventivními a léčebnými intervencemi“. (Miovský, 2012, s. 24)

Nielsen Sobotková a kol. (2014, s. 39) uvádí, že pojem rizikové chování „je chápán jako nadřazený k pojmům „problémové, asociální, delikventní, antisociální a disociální chování“ atd. Do určité míry je považováno za normativní součást vývoje. Tento názor se opírá o skutečnost, že až 50 % adolescentů se během dospívání zapojí do alespoň jedné z forem rizikového chování. Toto chování má určité typické projevy, jako je např. užívání návykových látek či vandalismus, a po dosažení dospělosti v převážné většině samo odezní.“

Průcha, Walterová a Mareš (2013, s. 201) definovali **rizikové chování** jako „chování rizikové populační skupiny, v pedagogickém kontextu zejména skupiny dospívajících. Světová zdravotnická organizace stanovila medicínskou kategorii „dorost“ jako samostatnou rizikovou skupinu populační skupinu se samostatným preventivním programem. Nejčastěji jde o rizikové typy chování:

- 1) zneužívání návykových látek (nikotin, alkohol, drogy);
- 2) negativní chování v oblasti reprodukční (předčasný sex a s ním spojené střídání partnerů, riziko pohlavních nemocí a předčasného otěhotnění);
- 3) negativní psychosociální chování (poruchy chování, agresivita až kriminalita, úrazy, deprese až sebevražedné jednání, poruchy školního prospívání, nedokončení školní docházky, následná nezaměstnanost)“.

2.1 Druhy a formy rizikového chování

U rizikového chování lze rozlišovat různé formy – mezi ně bývají řazeny rizikové zdravotní návyky, sexuální chování, agresivní chování, rizikové sportovní aktivity, delikventní chování apod. Mnoho autorů se zabývalo klasifikací oblastí rizikového chování, uvádím tedy následující příklady.

Podle oficiálního materiálu Ministerstva školství (jedná se o Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních) existuje 7 rizikových skupin projevů rizikového chování: Agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, domácí násilí, krizové situace spojené s násilím, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, krádeže, loupeže, vydírání, vyhrožování

- 1) Záškoláctví
- 2) Závislostní chování, užívání různých typů návykových látek, netolismus, gambling
- 3) Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů
- 4) Spektrum poruch příjmu potravy
- 5) Negativní působení sekt
- 6) Sexuální rizikové chování (MŠMT, 2023c).

Macek (2003, s. 77) uvádí, že „rizikové a problémové chování je v zásadě dvojího druhu. Jednak se týká poškozování zdraví adolescentů (tělesného či duševního), ve druhém významu je rizikové a problémové chování adolescentů spjato s ohrožením společnosti, tj. negativním vlivem a újmou druhých lidí. Mezi problémové chování současných adolescentů se tak nejčastěji zařazují“:

- 1) predelikventní chování a páčání trestné činnosti,
- 2) agrese, násilí, šikana a týrání (včetně rasové nesnášenlivosti a diskriminace některých skupin),
- 3) užívání drog (včetně alkoholu a kouření),
- 4) sexuální rizikové chování (včetně předčasného mateřství a rodičovství),
- 5) poruchy příjmu potravy,

- 6) sebevražedné pokusy a dokonané sebevraždy.

Miovský a kol. (2010, s. 30) uvádí, že pojem rizikové chování obvykle zahrnuje:

- 1) Intrapersonální agresivní chování
- 2) Delikventní chování ve vztahu ke hmotnému majetku
- 3) Rizikové zdravotní návyky
- 4) Sexuální chování
- 5) Rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím
- 6) Prepatologické hráčství
- 7) Rizikové sportovní aktivity

Ve většině případů se vyskytuje u jednoho jedince více jednotlivých forem nebo projevů rizikového chování současně. Jedná se tedy o jistou propojenost jednotlivých projevů rizikového chování, která má formu životního stylu. Podle Jessora tvoří tyto projevy tzv. **syndrom problémového chování** (Miovský a kol., 2015, s. 51-52). Syndrom problémového chování (SPCH) znamená, že adolescent chovající se rizikově v jedné oblasti bude takové chování pravděpodobně rozšiřovat na více oblastí. (Nielsen, Sobotková a kol., 2014, s. 43)

2.2 Rizikové chování a adolescence

Právě proto, že je období adolescence plné jak fyzických, tak psychických změn, představují vývojové aspekty v období dospívání rizikový potenciál, který se může za nepříznivých okolností výrazně podílet na vzniku různých forem poruch adaptace a nepřiměřeného chování. (CSPSYCHIATR, 2023)

Existuje několik teoretických pojetí adolescence. Macek (2003, s. 13-31) jich zmiňuje pět:

- 1) adolescence jako bouře a konflikt,
- 2) adolescence jako čas pro splnění vývojového úkolu,
- 3) adolescence jako proces učení, poznávání a přijímání nových rolí,
- 4) adolescence jako konceptualizace vlastního životního prostoru,
- 5) adolescence jako utváření vlastního vývoje.

Adolescencí se označuje celé období mezi dětstvím a dospělostí. Takové pojetí se původně rozšířilo především na americkém kontinentě, nyní je stále častěji používáno ve světovém měřítku. (Macek, 2003, s. 9)

Nielsen Sobotková (2014, s. 26) uvádí, že „adolescenci lze vymezit jako životní etapu, ve které dochází k psychickému i tělesnému vývoji (zrání, zrychlení tělesného růstu), neméně důležitý je i vývoj postavení jedince ve společnosti – jedinec se nově sociálně zařazuje apod. Ve zkratce v tomto období dochází k velkým hormonálním změnám, fyzickému růstu, a i psychickým změnám.” Jakékoliv chování a jednání adolescentů (ať už zdravé, bezpečné nebo rizikové) slouží k tomu, aby došlo k naplnění osobních a sociálně smysluplných cílů, jako je dosažení identity nebo autonomie. (Nielsen Sobotková a kol., 2014, s. 34)

3 Záškoláctví

V dalším textu bude vzhledem k zaměření praktické části práce podrobně charakterizována problematika záškoláctví a šikany.

Většina odborníků se shoduje, že záškoláctví lze definovat jako „úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku“. (Martínek, 2015, s. 116) Za záškoláctví se tedy považuje „neomluvená nepřítomnost žáka základní či střední školy při vyučování“. (Miovský a kol., 2010, s. 75)

Metodický pokyn MŠMT uvádí: „Za záškoláctví je považována neomluvená absence žáka základní či střední školy při vyučování (absenci žáka omlouvá pedagogický pracovník, nikoliv rodič, a to na základě písemné žádosti zákonného zástupce či plnoletého žáka, vždy v souladu s pravidly školy, která musí být uvedena ve školním řádu). Jedná se o přestupek, kterým žák úmyslně zanedbává školní docházku. Je chápáno jako porušení školního řádu, současně jde o porušení školského zákona, který vymezuje povinnou školní docházku a povinnost žáků do školy chodit řádně a včas. Nezřídka je spojeno s dalšími typy rizikového chování, které negativně ovlivňují osobnostní vývoj jedince“. (MŠMT, 2023a)

„Záškoláctví je porušení nebo odmítnutí povinností obranného nebo únikového charakteru. Pro nápravu je nezbytně nutné umět rozpoznat pravou příčinu konání“. (SPECZS.CZ, 2023) Podle Metodického pokynu MŠMT „bývá nepřiměřeným způsobem řešením jistých konfliktních situací ve škole nebo výchovné instituci (tento případ je asi nejčastější), popř. v rodině. K tomuto druhu chování inklinují spíše děti a žáci nezapadající do skupiny (nebo to tak alespoň mohou subjektivně vyhodnotit, stačí opravdu jejich vlastní pocit), jedinci, kteří prožívají nepříjemné pocity (úzkost, strach) v prostředí, kde se pohybují, popř. děti a žáci, kteří se sami vyhodnotili jako neúspěšní.“ Z hlediska věku se jedná většinou o žáky druhého stupně a středních škol, graduje v období 15-18 let. (MŠMT, 2023a)

Záškoláctví je vždy asociálním chováním. Pod pojmem asociální chování je chápáno „chování jedince, které vykazuje závažnější odchylky od sociálních, etických

a pedagogických norem. Jedná se o poruchu chování, porušení společenských norem, které však svou intenzitou nepřesahuje právní předpis“. (Šance Dětem, 2023)

Tento typ rizikového chování je také znám pod pojmem „chození za školu“. Jedná se o neomluvenou nepřítomnost žáka ve škole. Neomluvenou nepřítomností žák porušuje nejen školní řád, ale i školský zákon, který obsahuje ustanovení o povinné školní docházce. Záškoláctví bývá spojováno s dalšími typy rizikového chování, které negativně působí na osobnostní vývoj jedince. Jde především o zneužívání návykových látek, dětskou kriminalitu, prostituci a gambling. Jak je z výše uvedeného patrné, prevence záškoláctví je součástí školního řádu. Je tedy v pravomoci školy stanovit si vlastní postup při řešení záškoláctví. Školy si například určují počet neomluvených hodin, které již považují za porušení školního řádu. Školní docházka má na starosti třídní učitel a v případě podezření na záškoláctví se ihned obrací na zákonného zástupce nezletilého žáka. (MŠMT, 2023b).

Záškoláctví lze dále dělit na dvě základní formy: **1) impulzivní** a **2) plánované**, tzv. **záškoláctví impulzivního charakteru** a **účelové, plánované záškoláctví**.

V prvním případě dítě předem neplánuje, že do školy nepůjde, reaguje náhle, nepromyšleně, nebo odejde v průběhu vyučování. **Účelové záškoláctví** se objevuje většinou tehdy, když se dítě či mladistvá chce vyhnout nějakému zkoušení, písemné práci, neoblíbenému předmětu či vyučujícímu. (Martínek, 2015, s. 116)

Mimo výše uvedenou klasifikaci existuje ještě rozdělení na **záškoláctví pravé, skryté** (popřípadě *záškoláctví s vědomím rodičů*), **záškoláctví s klamáním rodičů**, **záškoláctví interní** (popřípadě *útěky ze školy*) a **odmítání školy**.

Metodický pokyn MŠMT (MŠMT, 2023a) uvádí: „Záškoláctvím bývá označován přestupek žáka, který úmyslně zanedbává docházku do školy. Rozlišuje se několik kategorií záškoláctví“:

- 1) **Pravé záškoláctví** – žák se ve škole neukazuje, ale rodiče si myslí, že do školy chodí.
- 2) **Záškoláctví s vědomím rodičů** (jinak také tzv. skryté záškoláctví) – na této formě se podílí několik typů rodičů, jejichž hlavními charakteristikami je buď odmítavý postoj ke škole nebo přílišná slabost ve vztahu k dítěti či závislosti na pomoci a podpoře dítěte v domácnosti.

- 3) **Záškoláctví s klamáním rodičů** – existují děti, které dokážou přesvědčit rodiče o svých zdravotních obtížích, pro které nemohou jít do školy, a rodiče jim absenci omlouvají pro tyto zdravotní důvody. Tento typ záškoláctví je však obtížně rozlišitelný od záškoláctví s vědomím rodičů.
- 4) **Útěky ze školy** – někdy se tomuto typu říká interní záškoláctví, kdy žáci do školy přijdou, nechají si zapsat přítomnost a během vyučování na několik hodin odejdou, přičemž zůstávají v budově školy nebo ji na krátkou dobu opustí.
- 5) **Odmítání školy** – některým typům žáků činí představa školní docházky psychické obtíže, např. v důsledku problémů ve škole souvisejících s obtížností učiva, při strachu ze šikany nebo výskytu školní fobie nebo deprese.

Metodický pokyn MŠMT (MŠMT, 2023a) rozlišuje speciální kategorii, tzv. *pozdní příchody*. Pod tímto pojmem se rozumí „taková neomluvená nepřítomnost žáka, a to i opakovaná, která je na základě analýzy jejích příčin způsobena zpravidla nedbalostí žáka nebo osob odpovědných za výchovu, která trvá zpravidla po určitou část vyučování či hodiny (nebo i jen po část vyučovací hodiny), a to obvykle na jeho počátku. Nepřítomnost ve vyučování v tomto případě není cílem žáka ani osob odpovědných za jeho výchovu”.

Z výše uvedeného lze usuzovat, že pozdní příchody nastávají v situacích, kdy žák má zájem do školy docházet, ale z určitého důvodu se mu nedaří být přítomen po celou dobu vyučování. Příčinou pozdních příchodů může být *špatná dopravní dostupnost školy* (např. dopravní spoj jede jednou za hodinu, ke škole přijíždí až po začátku vyučování) či *vyluka dopravního spoje, problémy s vypravením se z domova, případně komplikace pramenící z nepříznivé sociální situace* (§ 3 písm. b) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). (MŠMT, 2023a) Existují ale i případy, kdy žák chodí do školy schválně pozdě. Může to být např. přístupem pedagoga – zkoušení na začátku hodiny, nebo žák třeba ví, že na začátku hodiny má mít nějaký výstup a tuší, že když přijde pozdě, už se na něj nedostane.

3.1 Příčiny záškoláctví

Příčin tohoto chování může být celá řada. Titmanová (2019, s. 9) uvádí následující dělení:

- 1) *společenské* (negativní vzory v okolí, nezaměstnanost, chudoba apod.),
- 2) *osobnostní* (volání o pomoc v tíživé situaci, disharmonický vývoj dítěte, gambling a jiné formy rizikového chování či hledání náhradního uspokojení při citové deprivaci apod.),
- 3) *školní* (vysoký počet žáků ve třídě, vysoké požadavky na žáka, odpor ke škole dětí s menším nadáním, projevy šikanování ve školách, osobnost pedagoga apod.),
- 4) *rodinné* (zanedbávající, autoritativní či příliš liberální výchova, nezájem rodičů o své děti, zaměstnanost rodičů, aktuální rodinná krizová situace apod.),
- 5) *prostředí vrstevnické* (např. party s negativním cílem činnosti či nedostatečná nabídka volnočasových aktivit v komunitě).

Záškoláctví může být ale i epizodickou záležitostí. Jednou z příčin záškoláctví tak může být i jakýsi *experiment, touha po dobrodružství*. V takovém případě většinou není třeba této události přikládat příliš velký význam, naopak by rodič nebo pedagog mohl dosáhnout toho, čeho se obává – totiž počátek skutečného pravidelného záškoláctví, jak ho definuje odborná literatura. V žádném případě ale nelze ani takový epizodický zážitek podceňovat, i v tomto případě je zásadní prevence, minimálně v podobě rozhovoru. (Šance dětem, 2023)

Variabilita příčin záškoláctví se odvíjí od množství funkcí, které škola plní. Kromě funkce vzdělávací a výchovné je škola rovněž významným místem socializace, v němž se žák dostává do společnosti svých vrstevníků a získává svou roli v rámci kolektivu, v němž se formují jak sociální, tak osobní vazby. Při zkoumání příčin záškoláctví je proto třeba vzít v úvahu veškeré vlivy, které na žáka v rámci školní docházky působí, a náležitě se jimi zabývat. (MŠMT, 2023a)

Nejčastěji zmiňované příčiny je možné zhruba rozdělit do tří velkých skupin: (Martínek, 2015, s. 116)

- 1) Negativní postoj ke škole
- 2) Vliv rodinného prostředí
- 3) Trávení volného času a vliv party.

Titmanová (2019, s. 17-18) radí mezi nejčastěji zmiňované příčiny tyto:

- 1) Negativní vztah ke škole a vliv školního prostředí: vysoké požadavky školních povinností kladené na žáka, menší rozumové nadání žáka, nebo naopak mimořádné vědomosti a schopnosti, takže se žák ve škole nudí. Popř. silná neurotizace žáka, jejímž důvodem je strach z nějakého vyučovacího předmětu a z jeho zkoušení, strach z nespravedlivého hodnocení nebo z osobnosti učitele či tresty za nesplnění očekávaného výkonu učitelem i rodiči, často i strach ze spolužáků v případě výskytu šikanování žáka ústící až do psychické poruchy školní fobie.
- 2) Vliv rodinného prostředí: příčinou jsou dysfunkční vztahy uvnitř rodiny. Nezáměr rodičů o dítě/dospívajícího a jeho prospěch (lhostejnost), ale i přehnaná péče a příliš vysoké nároky, nejednotnost rodičovské výchovy, přemrštěná přísnost.
- 3) Způsob trávení volného času.

3.1.1 Negativní postoj/vztah ke škole

Pro dítě i pro jeho rodiče představuje nástup do školy zásadní změnu dosavadních zvyklostí. Často se ale mohou vyskytnout problémy, které nejdou tak snadno překonat a mohou způsobovat, že má dítě ke škole velmi negativní vztah. (Šance Dětem, 2023)

Celkově lze příčiny odporu ke škole shrnout do tří základních skupin (Martínek, 2015, s. 118-119):

- 1) **Špatné přizpůsobení školnímu režimu:** projevuje se především u dětí nezralých, které nejsou schopné snášet omezení a podřídit svou činnost ostatním, nerespektují autoritu, jsou zvyklé si od raného věku dělat, co chtějí
- 2) Negativní vztah ke škole je způsoben **častou neúspěšností vyplývající z nižší úrovně rozumových schopností nebo některou ze specifických vývojových**

poruch učení. Může se však jednat i o **děti s mimořádným nadáním**, pro které je škola nudná, nezáživná, učitel neumí s takovým dítětem pracovat, ostatní spolužáci ho zesměšňují a ponižují.

- 3) V kolektivu **nefungují pozitivní mezilidské vazby**, může se jednat o *negativní vztah k učiteli, o nepřijetí jedince kolektivem*, který dítě týrá, zesměšňuje apod.

Jedním z důvodů může být tzv. **školní fobie**. Jedná se o psychickou poruchu, která je vyvolána nepřiměřeným strachem a úzkostí z různých předmětů, osob či situací vázaných na školní prostředí. (Martínek, 2015, s. 118) Martin a Waltmanová-Greenwoodová (1997, s. 256-257) definují školní fobii jako „stav, kdy se dítě bojí školy jako celku, nebo něčeho, co se tam vyskytuje”.

Opravdu velmi důležitým faktorem pro vztah ke škole je **pozice dítěte ve třídě**. Školní třída je specifická sociální skupina se svými vztahy, hierarchií, normami, hodnotami i vývojem. Pozice dítěte ve třídě je důležitá i pro jeho školní úspěšnost. Potíže mohou být v komunikaci, ve špatných vztazích s ostatními, nejzávažnějším problémem pak může být i **šikana**. (Šance Dětem, 2023)

3.1.2 Vliv rodinného prostředí

Rodina je tím nejdůležitějším faktorem, který na dítě působí už od raného věku. Příčinou záškoláctví v oblasti rodinného prostředí mohou být: (Šance Dětem, 2023)

- 1) Dysfunkční vztahy uvnitř rodiny, nezájem rodičů o dítě a jeho školní prospěch, zanedbávání dítěte
- 2) Přehnaná péče = kladení příliš vysokých nároků, trestání za špatné známky, neakceptování selhání dítěte, přílišná přísnost/shovívavost
- 3) Nejednotnost rodičovské výchovy
- 4) Hodnoty rodiny = jaké místo zaujímá v žebříčku rodinných hodnot vzdělávání

Různé vrstevnické skupiny poskytují dětem se špatným rodinným zázemím jakousi jistotu, pocit sounáležitosti apod. Tyto party mohou ale mít ve svém programu i záškoláctví a jiné druhy rizikového chování.

3.1.3 Trávení volného času, vliv party

Vrstevníci a party jsou velmi důležitou součástí sociálního života každého dítěte. V procesu hledání vlastní identity hraje na čas rozhodující roli přechodné stádium tzv. **skupinové identity** (jedinec se ztotožňuje s nějakou skupinou). S osamostatňováním se od rodiny sílí vliv vrstevnické skupiny na dospívajícího. Vrstevníci se sami sobě stávají neformálními autoritami, které mají často větší vliv než dospělí. (Ambrožová a kol., 2023)

Party a gangy s kriminálním programem u nás nejčastěji vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se mezi sebou dobře znají, vyrůstají na jednom sídlišti, popř. v jedné vesnici. Tyto skupiny se mohou vymknout standardnímu sociálnímu chování a běžným společenským normám – začnou chodit za školu, vytvoří si vlastní hodnotové preference nebo (což je méně časté) se dopouštějí patologického chování pouze v době svého volna. (Martínek, 2015, s. 120)

4 Šikana

Vzhledem k velkému množství definic uvádím následující:

„Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více jedinců úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že jedinci někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí“. (STOP šikaně, 2023)

Slovo šikana je odvozeno od francouzského pojmu „*chicane*“ (tzn. ubližování, týrání, činění příkoří, pronásledování, zlomyslné obtěžování) Jedná se o jistý malicherný spor, ze kterého se postupem času stává systematické násilí, ubližování. Šikana je tedy druhem týrání, které posiluje pocit moci nad obětí. (Záchranný kruh, 2023) Jako šikanu lze chápat i demonstrativní přehlížení a ignorování jedince nebo jedinců danou skupinou.

Metodický pokyn MŠMT definuje šikanu následovně: „Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoúčelností agrese“. (MŠMT, 2023a)

Titmanová (2019, s. 22) uvádí následující definici: „Šikanování lze definovat jako jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků.“

Web Policie České republiky (policie.cz, 2023) definuje šikanu jako „jakékoliv chování, jehož záměrem je opakovaně ubližovat, ohrožovat nebo zastrašovat jiného člověka, případně skupinu lidí.“ Jako druhy šikany uvádí **1) fyzickou agresi; 2) slovní agresi a zastrašování; 3) krádeže, ničení a manipulaci s věcmi a 4) násilné a manipulativní příkazy**. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání (STOP šikaně, 2023)

Martínek (2015, s. 128) uvádí dva základní termíny – **šikanu** a **teasing**. Za **teasing** můžeme označit chování, které zdánlivě šikanu připomíná. Synonymem ke slovu **teasing** může být **škádlení**. Jedná se tedy o nevinné škádlení mezi dětmi – tudíž jde

o normální jev. Pod slovem šikana rozumí chování, kdy „jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci”. (Martínek, 2015, s. 129)

V dnešní době je velmi rozšířená i **kyberšikana**. Někteří odborníci ji považují za jednu z variant psychické šikany. Kyberšikana je takový druh šikany, jenž využívá elektronické prostředky. Lze na ni nahlížet jako na šikanu nepřímou. Cílem je oběti ublížit, nebo ji zesměšnit, často je navázána na „běžnou” šikanu tváří v tvář. Může splňovat skutkovou podstatu trestných činů *vydírání, šíření pornografie, šíření toxomanie, nebezpečného vyhrožování a pronásledování* a dalších. (Titmanová, 2019, s. 28)

Šikanátorem se většinou stávají děti, které nějakým způsobem vyčnívají nad svoje vrstevníky – obvykle to bývá fyzická převaha. Agresor bývá tělesně zdatný, temperamentní, sebevědomý (o tom lze ale diskutovat) a často i verbálně agresivní ke svému okolí – včetně učitelů. (Záchranný kruh, 2023)

Janošová (2016, s. 32, 50) rozlišuje dva druhy agresorů. **Klasický agresor** bývá většinou u učitelů i spolužáků oblíben. Pod tímto pojmem je chápán ten agresor „který je úspěšný, má společenskou privilegovanou pozici, skvěle ovládá společenský řád a vynucuje si jeho dodržování násilím. **Smutný agresor** oproti tomu odpovídá obvyklé představě agresora: „jedná se o dítě s nízkými sociálními schopnostmi, které stojí na okraji společnosti a které používá násilí jako způsob řešení svých problémů a často se jedná o problémového žáka.

Oproti tomu obětí šikany se zpravidla stává dítě, které nemělo možnost naučit se obranným postojům, jinak řečeno zdravé agresivitě. Bývá plaché, úzkostné, pasivní, někdy i tělesně slabší nebo neobratné. Jeho pasivita provokuje často násilníky, kteří „testují” co všechno si bezmocná oběť nechá líbit. (Záchranný kruh, 2023) Metodický pokyn MŠMT (MŠMT, 2023a) doplňuje, že důvodem šikany může být „jakákoli odlišnost či nerovnováha žáka, např. fyzická zdatnost, vzhled, hmotnost, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence – snížení rozumových schopností, nebo naopak nadání, jazyková bariéra, socio-ekonomická odlišnost, psychická odlišnost, speciální vzdělávací potřeby žáka apod.”

Z tematické zprávy České školní inspekce (ČŠI, 2023) vyplývá, že nejčastější formou je šikana verbální (výsměch, pomluva, nadávky, ponižování apod.), následována je kyberšikanou. Případy kyberšikany na středních školách tvoří větší podíl ze všech případů šikany než na školách základních.

4.1 Stadia šikany

Šikana má několik určitých stádií. Martínek (2015, s. 137-153) uvádí následující:

1) Ostrakismus

V této fázi oběti není ubližováno fyzicky. Je vyčleněna z kolektivu, nikdo se s ní nebaví, nikdo jí nepomůže, je terčem pomluv a vtipů.

2) Fyzická agrese a psychická manipulace

Ostrakizovaní jedinci začínají pro agresory sloužit jako “hromosvod”. V této fázi dochází k ostřejší manipulaci, vydírání, začíná už i fyzická agrese. Klasickou reakcí na toto chování je únik od strachu, který se může projevit v různých podobách: často právě v podobě **klasického záškoláctví**.

3) Vytvoření jádra

V tomto stádiu vzniká tzv. **pyramida šikanování** (Martínek, 2015, s. 143). Na vrcholu stojí agresori, na ně jsou nabaleni další spolužáci. Ti sice oběti neubližují přímo, ale přihlížejí šikaně. Dochází k systematickému šikanování oběti, ubližování se nabaluje tzv. **efektem sněhové koule**. (Martínek, 2015, s. 144)

4) Vytváření norem

Za charakteristický znak lze považovat skutečnost, že i ti, kteří původně šikaně přihlíželi, se stávají agresory: šikanují tzv. *aktivně-pasivně*. (Martínek, 2015, s. 147) Většina přijímá normy agresorů, ty se stávají „nepsaným zákonem”. (Minimalizace šikany, 2023)

5) Totalita, dokonalá šikana

Toto stádium je v podstatě již neřešitelné. Jediné řešení může být rozpuštění celého kolektivu. Šikanování se stává skupinovým programem, žáci jsou rozděleni na dvě skupiny: *otroci* a *otrokáři*. (Minimalizace šikany, 2023)

5 Prevence rizikového chování

Prevence rizikového chování představuje nehomogenní soubor různých přístupů a intervencí. Dodnes není zcela zřetelně popsána hranice mezi tím, co považujeme za tzv. školskou prevenci, zdravotnickou prevenci a prevenci kriminality. Všechny tři se vzájemně doplňují, často však také překrývají. (Miovský a kol., 2015, s. 17)

Za prevenci rizikového chování se považují „jakékoliv typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních a jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky“. (Miovský a kol., 2010, s. 24)

5.1 Primární prevence

V případě primární prevence jde o soubor komplexních opatření směřujících k upevnění zdraví, dodržování zákonnosti a posilování morálních kvalit společnosti. Patří sem také zmapování konkrétních rizik, porozumění příčinám odchylek a uplatňování určitých obranných mechanismů. (Jedlička, 2015, s. 245)

Primární prevence rizikového chování má mezioborovou povahu (setkávají se zde perspektivy různých oborů, jako je pedagogika, psychologie, sociologie, veřejné zdraví atd.) a současně je pro ni charakteristická mezisektorovost (tedy že jednotlivé přístupy a programy jsou současně koncepčně rozvíjeny v různých rezortních liniích, obvykle školské, zdravotnické, sociální a linii ministerstva vnitra, případně též dopravy a spravedlnosti). (Miovský a kol., 2010, s. 13)

Miovský (2012, s. 107-108) uvádí, že primární prevence „by měla naplňovat podstatu **imunizace**, tzn. ochrany jedince i ohrožených skupin před negativními vlivy a dopady rizikového chování. Ochrana se v tomto případě netýká izolace jedince a zabránění jeho kontaktu s nežádoucím podnětem, ale výchovně-preventivní a intervenční práce, která se bude podílet u jedince (především dětí a mladistvých) na formování správných postojů a potřebných znalostí a kompetencí, díky nimž bude schopen žít ve společnosti, kde se rizikové chování a jevy vyskytují, bude schopen je rozpoznat a nenechá se jimi ohrozit.“ Klíčovou roli tak v primární prevenci sehrávají základní

edukační činitelé, především rodina a škola, ale také např. volnočasová zařízení nebo lokální prostředí (včetně např. pravidel bezpečného prostředí) s důležitou rolí z hlediska sociálního učení prostřednictvím sociální kontroly atd. (Miovský, 2012, s. 107-108)

5.1.1 Specifická primární prevence

Miovský a kol. (2010, s. 24) považuje za specifickou primární prevenci rizikového chování „takové aktivity a programy, které jsou úzce zaměřeny právě na některou z konkrétních forem rizikového chování.“

Specifická primární prevence má tři hlavní charakteristiky (Gabrhelík, 2012, s. 167-168):

- 1) Jednoznačně vymezený a vyjádřený vztah k oblasti rizikového chování + tématům, která s ním souvisejí
- 2) Je prováděna v přesně vymezeném čase + prostředí → toto umožňuje provádění evaluace těchto typů programů
- 3) Je zaměřena na jasně definovanou cílovou skupinu, s ohledem na cílové skupiny realizuje preventivní intervence (např. podle věku, potřeb, míry ohrožení...)

5.1.2 Nespecifická primární prevence

Nespecifická primární prevence (MŠMT, 2023c) je charakterizována cílem, kterým je „výchova dětí a mládeže ke zdraví, k osvojení pozitivního sociálního chování a snaha o zachování integrity osobnosti“.

Primární nespecifickou prevenci představují především aktivity zacílené na rozvoj sociálních a komunikačních kompetencí, zvyšování odolnosti mládeže vůči zátěži a kvalitní trávení volného času. Preventivní činnost je v těchto případech namířena na běžnou populaci: děti a mládež, u nichž nejsou patrné výchovné problémy a psychosociální poruchy. Někdy se hovoří o **univerzální preventivní intervenci**. (Jedlička, 2015, s. 245)

V okamžiku, kdy primární prevence selhává, aktivizuje se ve vztahu k více ohrožené, zranitelné, znevýhodněné (vulnerabilní) skupině či jedinci prevence sekundární, popř. terciární. (Miovský, 2012, s. 107)

5.2 Sekundární prevence

U **sekundární prevence** se jedná o předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání rizikového chování u osob, které jsou rizikovým chováním ohroženi, např. předcházení vzniku a rozvoji závislosti u osob, které již drogu užívají. (NÚV, 2023)

Jedlička (2015, s. 249) uvádí, že „je důležité rychlé rozpoznání potřeby pomoci, zmapování problému a včasné uskutečnění pedagogicko-psychologického zásahu. Proto se někdy hovoří o **selektivní preventivní intervenci**“.

5.3 Terciární prevence

Terciární prevence se orientuje na osoby, které jsou již defektní socializací nějak poznamenány, popřípadě trpí společenskou marginalizací, stigmatizací, rozvinutou zdravotní poruchou (závislostí, pohlavní chorobou, malnutricí a kachexií). (Jedlička, 2015, s. 249)

NÚV (2023) uvádí, že „cílem terciární prevence je předcházení zdravotním nebo sociálním potížím v důsledku rizikového chování. Např. předcházení vážnému nebo trvalému zdravotnímu nebo sociálnímu poškození v souvislosti s užíváním drog“.

6 Školní metodik prevence

Zásadní roli pro prevenci rizikového chování na jednotlivých školách hraje školní metodik prevence.

Jedná se o pedagogického pracovníka školy, který „absolvoval specializační studium k výkonu specializačních činností, orientuje se ve všech možnostech preventivních programů a pomáhá ve škole tvořit celý rámec preventivního programu školy – minimálního preventivního programu (koordinuje tvorbu a realizaci Minimálního preventivního programu školy). (NPI, 2023b)

Pracuje v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Zajišťuje metodickou, koordinační a poradenskou činnost v problematice prevence rizikového chování, jako jsou např. šikana, užívání návykových a psychotropních látek, záškoláctví, agresivita, rizikové sexuální chování, rizika školního neúspěchu aj. (Národní ústav pro vzdělávání, 2023)

Na základě Vyhlášky č. 72/2005 Sb. lze rozdělit standardní činnosti školního metodika prevence do 3 základních skupin: (MŠMT, 2023d)

- 1) **Metodické a koordinační činnosti** – do této skupiny spadá např.:
 - a) koordinace tvorby, kontrola, evaluace a participace při realizaci minimálního preventivního programu školy;
 - b) koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, rasismu a xenofobie, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších projevů rizikového chování;
 - c) metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování. Vyhledávání a nastavení vhodné podpory směřující k odstranění rizikového chování;
 - d) koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování;

- e) individuální a skupinová práce se žáky a studenty s obtížemi v adaptaci, se sociálně-vztahovými problémy, s rizikovým chováním a problémy, které negativně ovlivňují jejich vzdělávání apod. (MŠMT, 2023d)

2) Informační činnosti – do této skupiny řadíme např.:

- a) zajišťování a předávání odborných informací o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy;
- b) prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností;
- c) vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování, zejména orgánů státní správy a samosprávy, středisek výchovné péče, poskytovatelů sociálních služeb, zdravotnických zařízení, Policie České republiky, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, nestátních organizací působících v oblasti prevence, center krizové intervence a dalších zařízení, institucí a jednotlivých odborníků apod. (MŠMT, 2023d)

3) Poradenské činnosti – tato skupina zahrnuje:

- a) vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy rizikového chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště ve spolupráci s třídními učiteli;
- b) spolupráci s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participaci na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj rizikového chování ve škole;
- c) přípravu podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinaci poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními. (MŠMT, 2023d)

7 Metody pedagogického výzkumného šetření

7.1 Dotazník v pedagogickém výzkumu

Dotazník je velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu. V rámci vyplňování dotazníku respondent čte otázky, interpretuje jejich význam a následně na ně odpovídá. (Kumar, 2005) Podstatou dotazníku je zjištění dat o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problémům, které dotazujícího zajímají. (Skutil, 2011, s. 89)

Gavora vymezuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získávání odpovědí“. Kladené otázky se mohou vztahovat buď k jevům vnějším (např. názory učitelů na zaváděná organizační opatření), nebo k jevům vnitřním (např. postoje, motivy, citové stavy apod.). (Chráska, 2016, s. 158)

Existují dva základní typy dotazníku. Prvním je **standardizovaný dotazník** (jednotná konstrukce, administrace, zajištěna validita a reliabilita). Druhým je **dotazník vlastní konstrukce**, který je v prostředí edukační reality nejpoužívanější. (Skutil, 2011, s. 81)

Pro úspěch dotazníkového šetření je důležité, aby respondenti měli záruku, že dotazníkem zjištěné skutečnosti nebudou zneužity proti nim. V tomto směru bývá prospěšné užívání **anonymních dotazníků**. (Chráska, 2016, s. 170)

7.2 Interview v pedagogickém výzkumu

Interview je metoda shromažďování dat o pedagogické realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta. (Chráska, 2016, s. 176) Jedná se o proces, který se vyznačuje velmi vysokou interakcí mezi tazatelem a dotazovaným. (Skutil a kol., s. 89)

Jedná se o naplánovanou činnost, kdy výzkumník klade otázky a zaznamenává si odpovědi. Výzkumník hlouběji proniká do motivů a postojů respondenta, sleduje jeho reakce na otázky a usměrňuje další průběh. (Studentům pedagogiky, 2023)

Švaříček (2014, s. 159) používá termín **hloubkový rozhovor**. Za hlavní dva typy tohoto rozhovoru označuje **polostrukturovaný rozhovor** (vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek) a **nestrukturovaný** neboli **narativní rozhovor**

(může být založen jen na jediné předem připravené otázce a dále se badatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem).

Podle toho, jak dalece je interview výzkumníkem řízeno, je možno rozlišit interview **strukturované, polostrukturované a nestrukturované**. (Chráska, 2016, s. 177)

V rámci **strukturovaného rozhovoru** používáme předem připravené otázky a alternativy odpovědí. Z časového hlediska je nejméně náročný na realizaci. (Skutil, 2011, s. 90). Chráska uvádí: „Důsledně strukturované interview se přibližuje dotazníku, od kterého se liší jen tím, že záznam údajů provádí tazatel.“ (Chráska, 2016, s. 177)

Polostrukturovaný rozhovor je kompromisem mezi strukturovaným a nestrukturovaným interview. Tazatel se drží předem připravených otázek, avšak průběžně reaguje na podněty, které přichází ze strany respondenta. (Skutil, 2011, s. 92) Respondentům se v tomto případě nabízí k jednotlivým otázkám vždy několik variant odpovědí, ale navíc se od nich požaduje vysvětlení nebo zdůvodnění. (Chráska, 2016, s. 178)

U **nestrukturovaného rozhovoru** je důležitá zkušenost a pohotovost výzkumníka, schopnost adekvátně reagovat na neočekávané situace. (Skutil, 2011, s. 92) Tento typ rozhovoru se více přibližuje přirozené komunikaci mezi lidmi. Tazateli musí být jasné, které informace má od respondenta získat. Konkrétní formulace otázek a jejich sled je ponechán tazateli. (Chráska, 2016, s. 178)

PRAKTICKÁ ČÁST

8 Charakteristika střední školy

Střední škola a vyšší odborná škola umělecká a řemeslná sídlí na adrese Nový Zlíchov 1063/1, 150 00 Praha 5 – Hlubočepy. Jedná se o fakultní školu PedF UK a cvičnou školu IVP ČZU.

Tato instituce je rozdělena na několik poboček, přičemž sídlo školy a praktické vyučování se nachází právě na Novém Zlíchově. Praktické vyučování lze nalézt také na pobočce v Kovářské ulici na Praze 9. Teoretické vyučování SOŠ sídlí ve Strašnicích a teoretické vyučování VOŠ se nachází v Hrdlořezích.

Mimo teoretickou a praktickou výuku pořádá škola zajímavé akce pro veřejnost – např. výtvarné kurzy a sobotní řemeslné kurzy (tyto zahrnují řemeslné kurzy zpracování dřeva – truhlářiny, umělecké truhlářiny a řezby). (SSUAR, 2023c)

8.1 Historie školy

Historicky se počátek této školy datuje už do roku 1953, kdy na podkladě vládního nařízení vzniklo při závodu TATRA Smíchov n.p. Odborné učiliště státních pracovních záloh č. 17. Zde vyučované obory byly zámečnický, klempíř, kovář, lakýrník, instalatér a soustružník. Při závodu Wilhelma Piecka Smíchov n.p. bylo zřízeno Odborné učiliště státních pracovních záloh č. 21, ve kterém byly vyučovány obory truhlář, dřevomodelář, soustružník a zámečnický.

V rámci ČKD PRAHA o.p. vznikl v roce 1963 Učňovský závod ČKD PRAHA, jehož součástí se stalo hned několik učilišť, mezi nimi např. OU 1, 2, 3 ve Vysočanských závodech Sokolovo a Stalingrad, OU 5 v závodě TATRA Smíchov, nebo OU 8 v závodě Naftové motory Smíchov. Teoretické vyučování OU 5 bylo umístěno v Praze 1, Tržiště.

Dalším zásadním okamžikem pro vývoj školy byl rok 1969, kdy došlo ke sloučení OU 5 a OU 8 v jedno učiliště – OU 5 se zaměřením na dřevoobory a komunální obory.

V roce 1991 došlo k rozdělení Učebního závodu ČKD Praha na 4 samostatné subjekty. Na základě novely školského zákona se potom SOU stalo právním subjektem

s názvem SOU TATRA Smíchov. Též se změnil zřizovatel – zřizovatelem se nově stalo Ministerstvo průmyslu ČR. V dalších letech byl u všech vyučovaných oborů zaveden alternativní způsob výuky, postupně byla rozšiřována spolupráce zejména se soukromými firmami a roku 1994 začala trvalá spolupráce školy s Pedagogickou fakultou UK. V roce 1995 bylo dokončeno stěhování všech organizačních pracovišť do objektu na Novém Zlíchově. Škola spolupracovala v několika významných projektech, jako jsou třeba projekt SPACE II (projekt mezinárodních studentských výměn), Profes, CNC Technologie, Řemeslo žije I., II. a III. (SSUAR, 2023c)

Škola nabízí několik tříletých oborů s výučním listem a několik čtyřletých oborů s maturitní zkouškou.

Mezi tříleté obory s výučním listem se řadí **Umělecké řezbářství a restaurování, Umělecké truhlářství a restaurování, Umělecké kovářství a zámečnictví, Truhlář a Čalouník a dekoratér.**

Do čtyřletých oborů zakončených maturitní zkouškou patří **Uměleckořemeslné zpracování dřeva pro řezbářské práce, Uměleckořemeslné zpracování dřeva pro truhlářské práce, Uměleckořemeslné zpracování kovů a Konstrukce a design nábytku.**

Mimo tyto obory škola nabízí také programy maturitní nastavby. (SSUAR, 2023b)

8.2 Preventivní program

Škola vytváří program Školní preventivní strategie pro určité období jako základní nástroj prevence. Jde o komplexní systémový prvek v realizaci preventivních aktivit, program je nejméně jednou ročně vyhodnocován, sleduje se účinnost, průběh a efektivita jednotlivých aktivit. (SSUAR, 2023a)

Školní preventivní strategie

- a) je dlouhodobým preventivním programem školy,
- b) je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu, popř. přílohou dosud platných osnov a učebních plánů,

- c) vychází z omezených časových, personálních a finančních investic se zaměřením na nejvyšší efektivitu,
- d) jasně definuje dlouhodobé a krátkodobé cíle,
- e) je naplánována tak, aby mohla být řádně uskutečňována,
- f) se přizpůsobuje kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v rámci školy, tak v jejím okolí,
- g) oddaluje, brání nebo snižuje výskyt sociálně patologických jevů,
- h) zvyšuje schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí,
- i) má dlouhotrvající výsledky,
- j) pojmenovává problémy z oblasti sociálně patologických jevů dle čl. 1, odst. 1 a případné další závislosti, včetně anabolik, dopingu, násilí a násilného chování, intolerance a antisemitismu,
- k) pomáhá zejména těm jedincům, kteří pocházejí z nejvíce ohrožených skupin (minoritám, cizincům, pacientům či dětem) při ochraně jejich lidských práv,
- l) podporuje zdravý životní styl, tj. harmonickou rovnováhu tělesných a duševních funkcí s pocitem spokojenosti, chuti do života, tělesného i duševního blaha (výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa a pohybové aktivity),
- m) poskytuje podněty ke zpracování Minimálního preventivního programu.

Co se týče personálního zajištění prevence, čítá hned několik osob: **výchovný poradce, metodik prevence, speciální pedagog, školní psycholog, pedagogové a ředitel školy.**

Mezi hlavní cíle prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže patří především aktivity v oblastech prevence: „a) násilí a šikanování b) záškoláctví c) kriminality, delikvence, vandalismu aj. forem násilného chování d) ohrožení mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže e) xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu f) užívání návykových látek (včetně alkoholu a kouření), anabolik, medikamentů a dalších g) netolismu (virtuálních drog) a patologického hráčství (gambling) h) diváckého násilí i) komerčního sexuálního zneužívání dětí j) syndromu týraných a zneužívaných dětí k) sekt a sociálně patologických náboženských hnutí. (SSUAR, 2023a)

Cílů bude dosaženo především vzděláváním pedagogických pracovníků v oblasti preventivní výchovy, sledováním situace ve škole, uplatňováním rozličných aktivit zaměřených na rizikové skupiny a poskytováním poradenských služeb. (SSUAR, 2023a)

9 Vlastní šetření

V rámci vlastního šetření byly zvoleny metody dotazování, a to s využitím techniky dotazníkového šetření a individuálního polostrukturovaného rozhovoru, které se vzhledem k potřebám tohoto šetření jeví jako ideální.

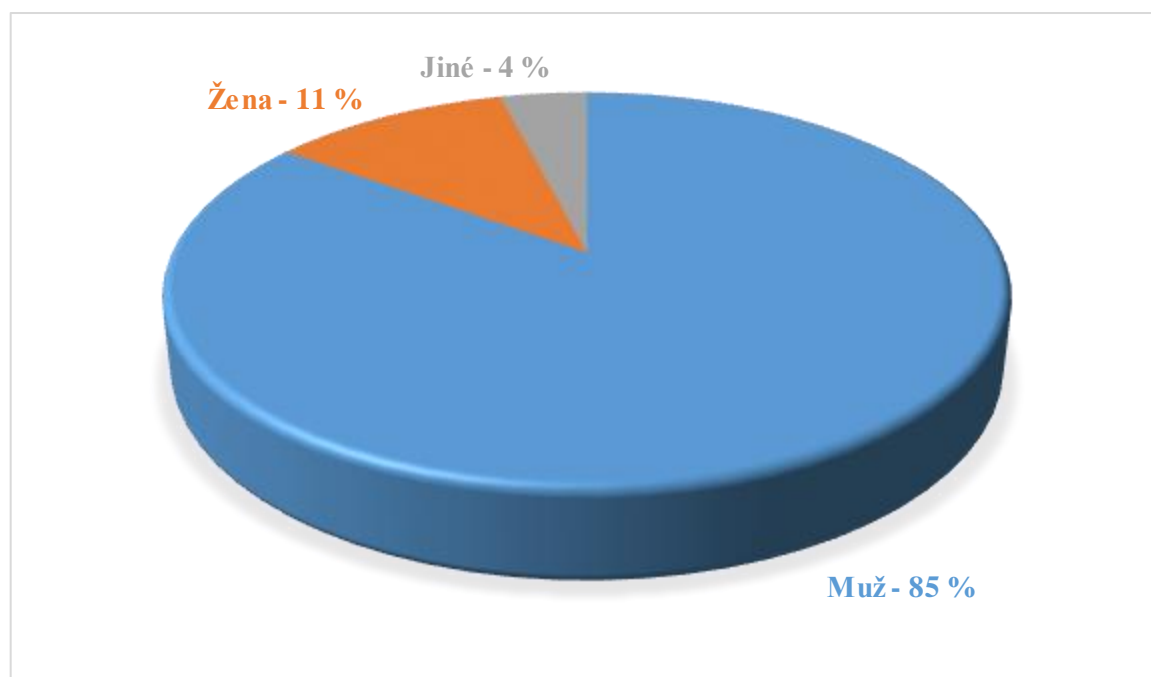
9.1 Dotazníkové šetření – realizace

Dotazníkové šetření probíhalo 1. a 2. listopadu na Střední škole a vyšší odborné škole umělecké a řemeslné, na pobočce na Novém Zlíchově ve třídách oborů **Truhlář, Technik nábytkářské a dřevařské výroby a Uměleckořemeslné zpracování dřeva pro truhlářské práce**. Šetření proběhlo ve třídách od prvního do čtvrtého ročníku. Otázky k dotazníkovému šetření jsou umístěny v Příloze 1.

9.2 Dotazníkové šetření – výsledky

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 100 respondentů ve věku od 15 let. Pohlaví, věk a ročník studia respondentů jsou zaneseny do prvních tří grafů.

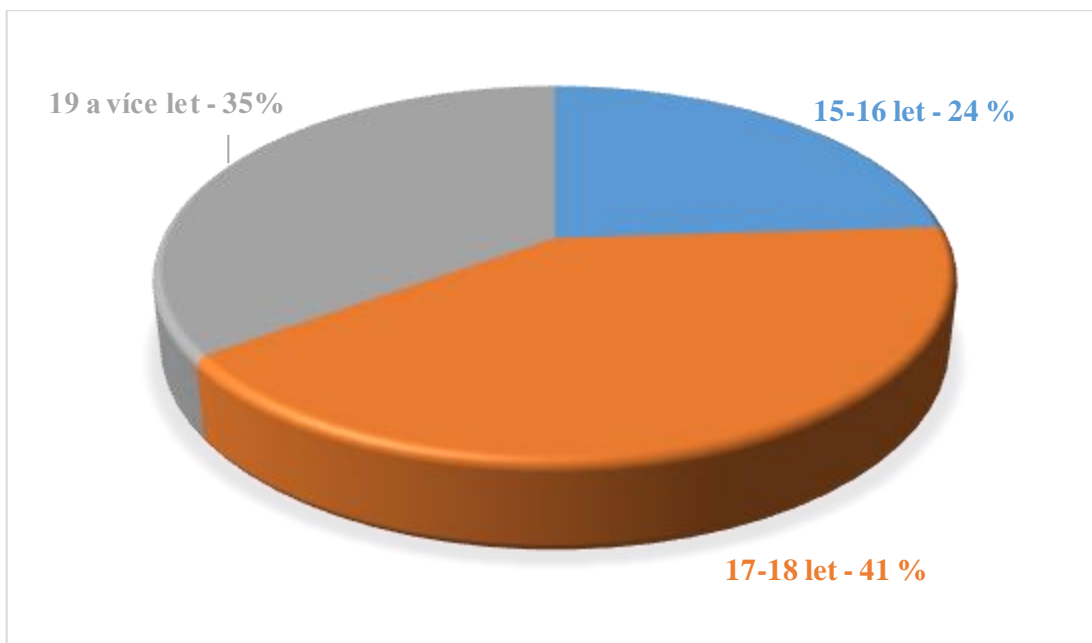
Graf 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Z Grafu 1 vyplývá, že šetření se zúčastnili především muži.

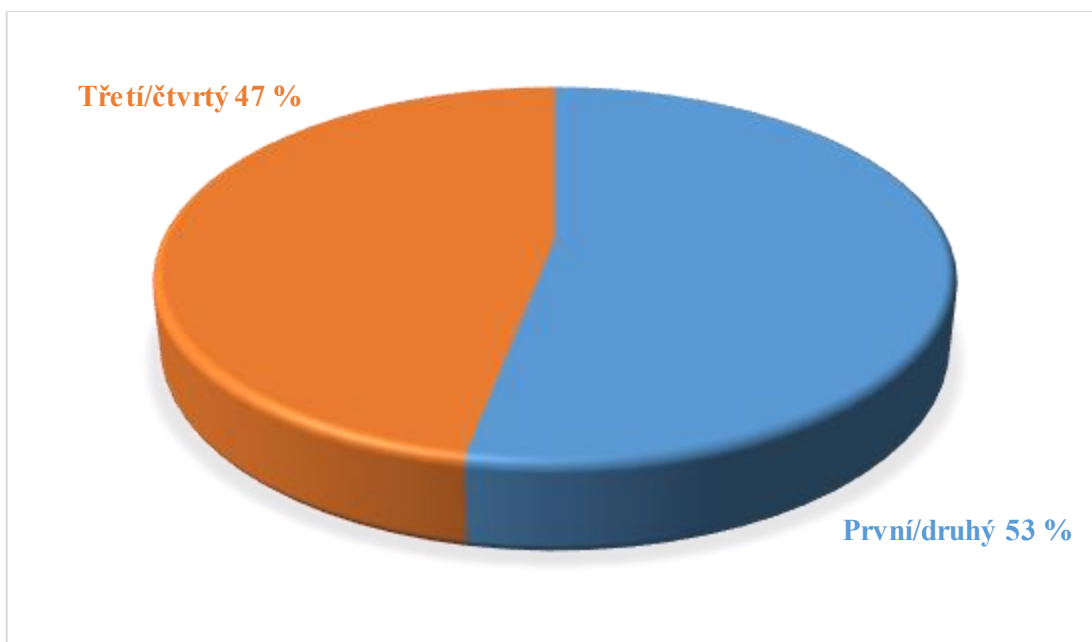
Graf 2: Věk respondentů

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Nejvíce respondentů (41 %) bylo ve věku 17-18 let, 35 % respondentů bylo ve věku 19 a více let, nejméně zastoupená byla věková hranice 15-16 let (24 %).

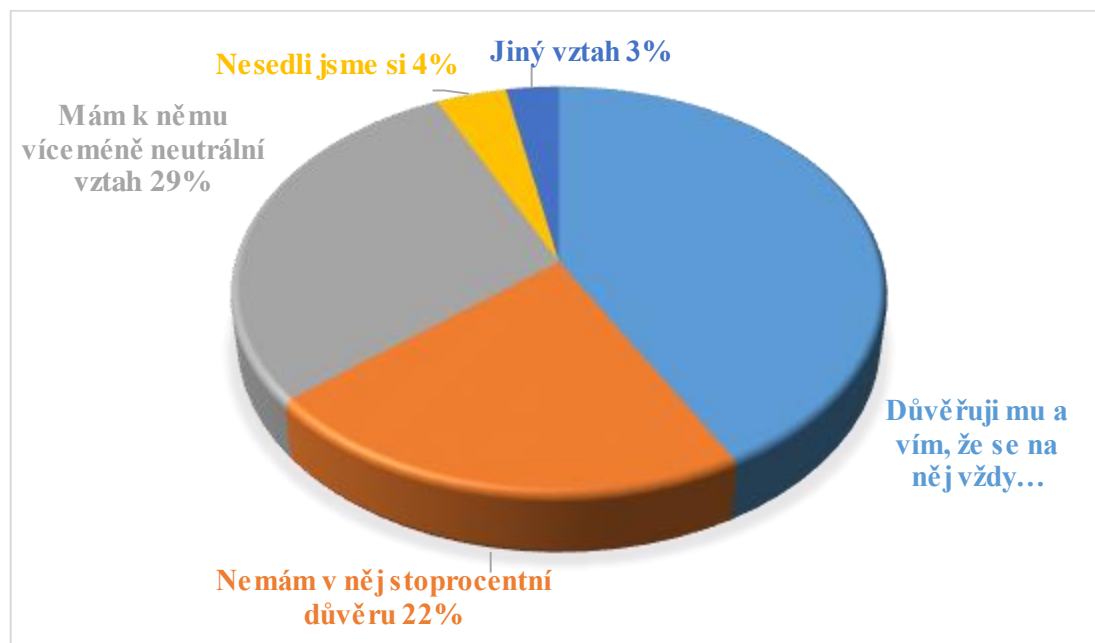
Graf 3: Ročník studia

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Podíl žáků navštěvujících první a druhý roční a žáků navštěvujících třetí a čtvrtý ročník byl poměrně vyrovnaný (53 %: 47 %).

Graf 4: Vztah k třídnímu učiteli

Zdroj: vlastní šetření, 2023

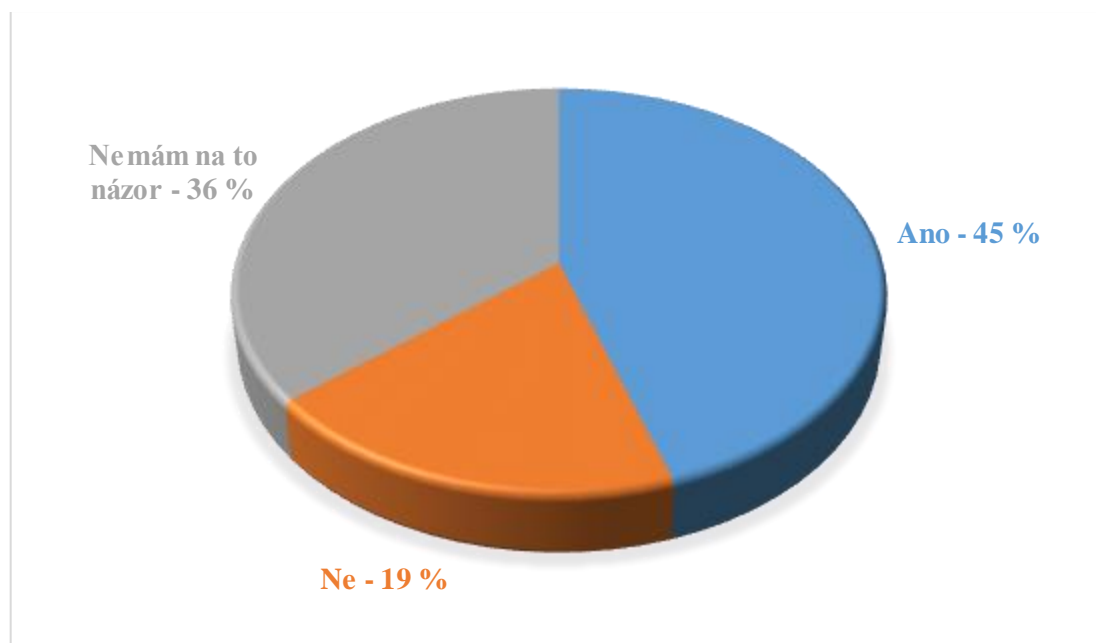
Cílem otázky bylo zjistit, jakou mají žáci důvěru ve svého třídního učitele. Na základě článku RVP „Jak být dobrý třídní učitel“ se od těchto pedagogických pracovníků očekává plnění následujících funkcí:

- 1) „zřetel k vývoji jednotlivých žáků i žákovského kolektivu jako celku,
- 2) co nejužší a nejdůvěrnější kontakt se žáky své třídy, založený na oboustranné ochotě ke spolupráci,
- 3) pozitivní vztah k žákům,
- 4) péče o rozvoj individuality každého žáka,
- 5) permanentní stimulace a posilování aktivity, iniciativy, samostatnosti a tvořivosti žáků,
- 6) spolupráce s rodinou žáka.

Takto formulované požadavky odráží důležité potřeby mladých lidí, jejichž nenaplnění je považováno za jednu z příčin vzniku negativních jevů, které se u nich projevují ve stále rostoucí míře, a to v mnoha zemích světa“. (NPI, 2023a)

Na základě těchto informací je tedy jasné, že vztah k třídnímu učiteli je nejen pro vývoj žáka ve škole velmi důležitý. Z Grafu 4 je zřejmé, že v tomto případě má většina respondentů ve svého třídního učitele důvěru (celkem 42 %), odpověď „nesedli jsme si“ zvolily pouze 4 % respondentů.

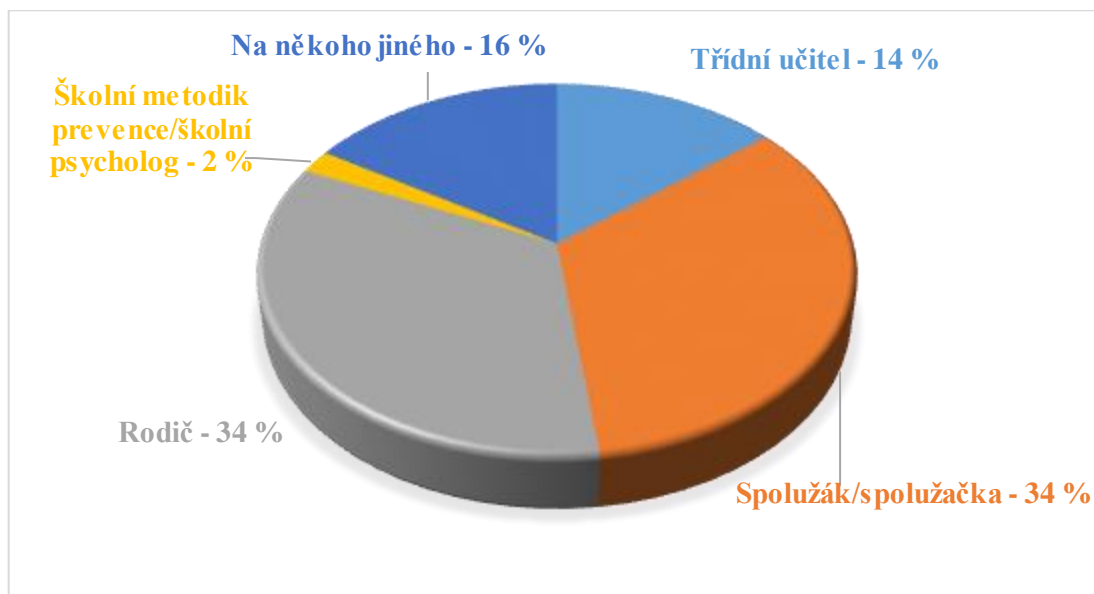
Graf 5: Důvěra k vedení školy

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Nejvíce respondentů (45 %) se vyjádřilo, že mají k vedení školy důvěru. Zajímavé je, že poměrně dost žáků uvedlo neutrální odpověď „nemám na to názor“. Důvodem této odpovědi může být i fakt, že se dost často stává, že žáci na různých školách s ředitelem/kou, případně jejich zástupcem/kyní nepřichází do blízkého kontaktu. Vedení školy zařizuje různé administrativní věci, v tomto směru se na ně žáci podle zjištění často obrací.

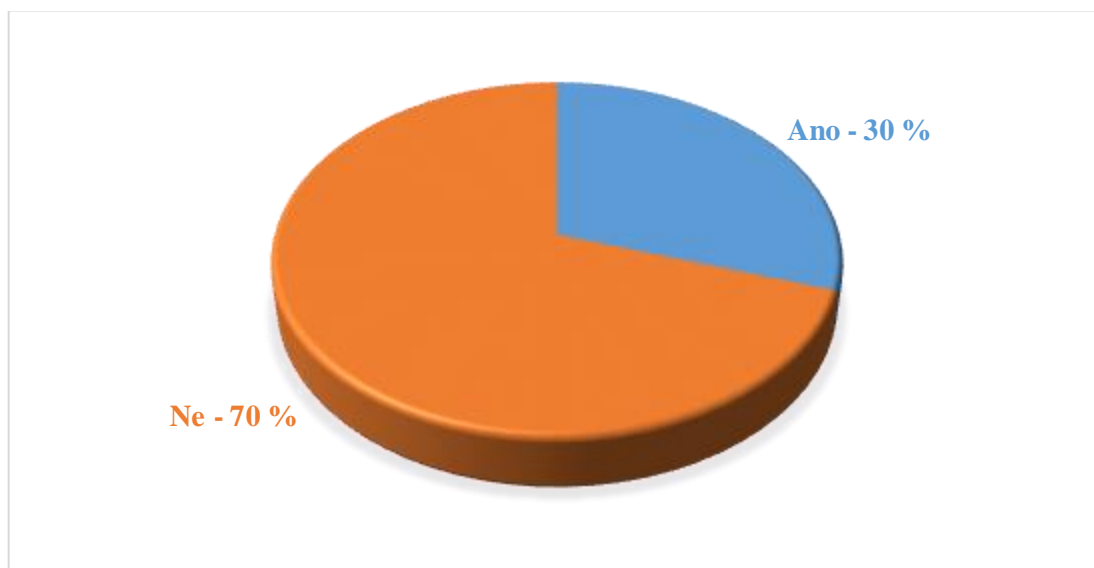
Graf 6: Kontakt v případě řešení problému

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Tento graf ukazuje, na koho by se žáci obrátili v případě, že by měli problém. O první místo se dělí odpověď „spolužák/spolužačka“ a „rodič“. Poměrně častá je i odpověď „třídní učitel“. Z tohoto grafu vyplývá, že žáci mají k třídnímu učiteli důvěru. Naopak na školního metodika prevence/psychologa by se podle uvedených odpovědí obrátila pouze 2 % respondentů.

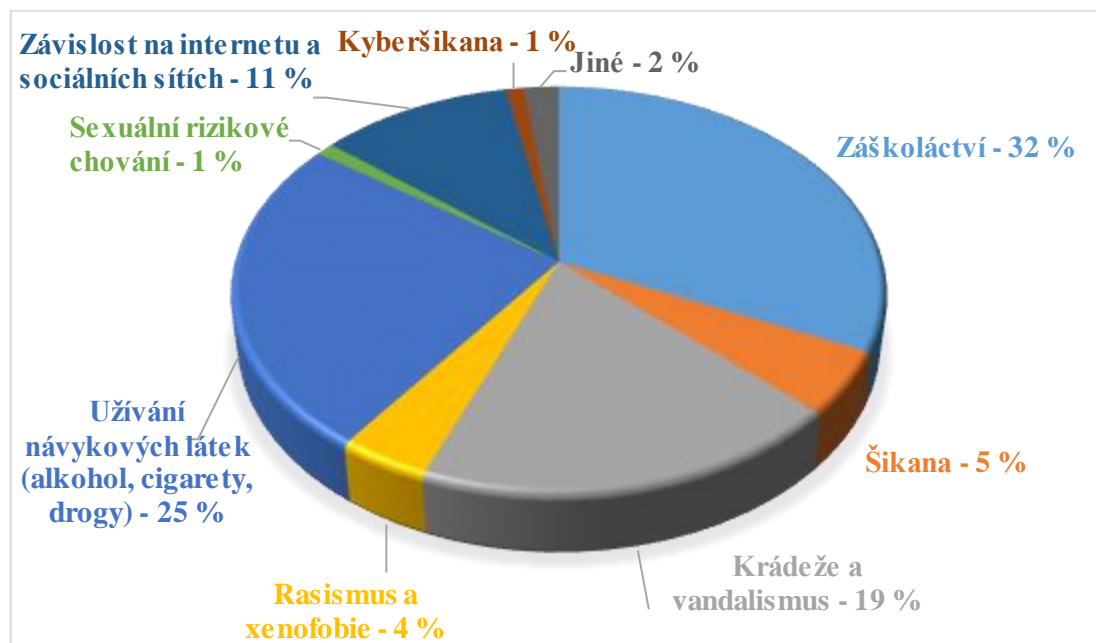
Graf 7: Zkušenost se situací potřebnou řešit s odborníkem

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Tento graf uvádí, že se pouze 30 % žáků dostalo do situace, kterou bylo nutné řešit s odborníkem. Stále se ovšem nejedná o malé číslo.

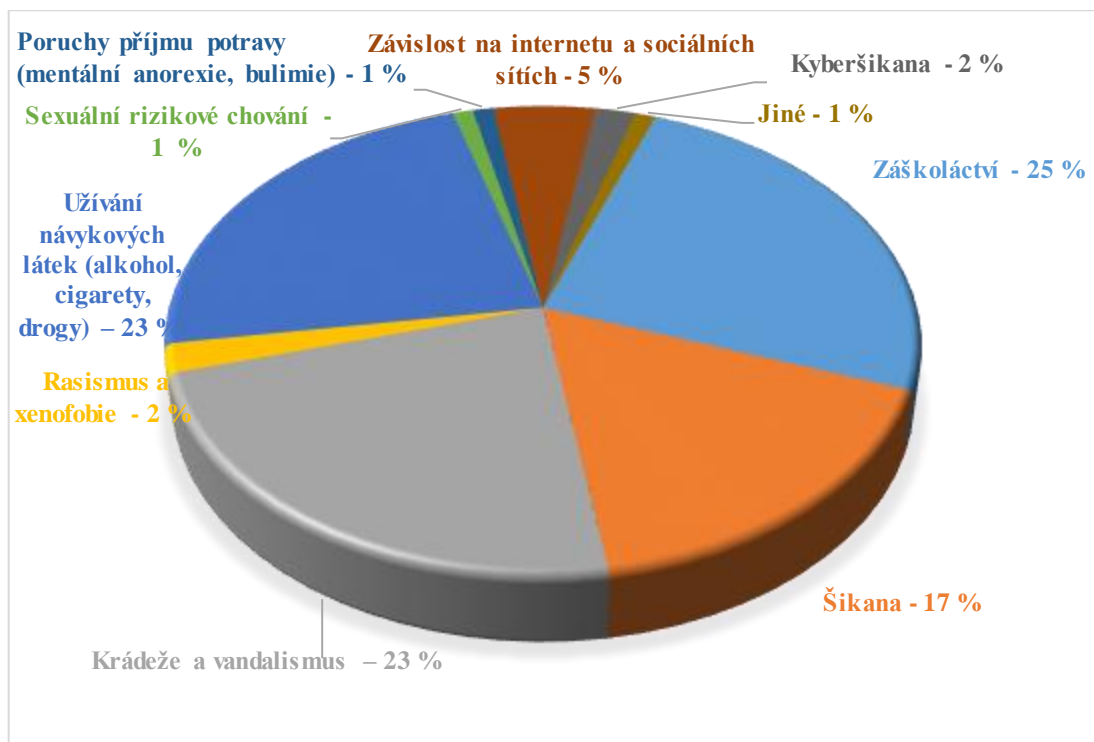
Graf 8: Nejčastěji se vyskytující rizikové jevy

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Žáci vyhodnotili, že se na této konkrétní škole nejčastěji vyskytuje záškoláctví. Jde tedy o jev, který je konkrétně na této škole opravdu potřeba řešit. Šikana se podle žáků nevyskytuje tak často, ale s odkazem na graf „Souvislost šikany a záškoláctví“ s jevem záškoláctví často může souviset. Velmi častým problémem na této škole je také na základě výsledků dotazníkového šetření užívání omamných látek a krádeže a vandalismus.

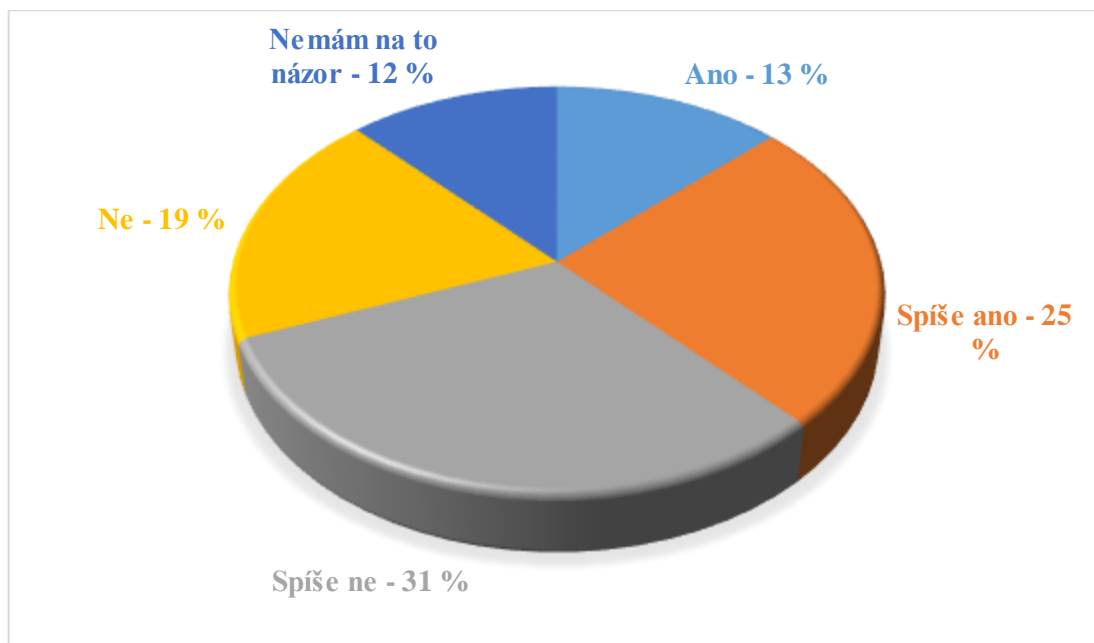
Graf 9: Rizikové jevy vyžadující zvýšenou pozornost

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Přestože v předchozím grafu 32 % dotázaných uvedlo, že se záškoláctví na dané škole vyskytuje/řeší nejvíce, zde je tento jev opět velmi často zmiňován. Ukazuje to tedy na to, že prevence tohoto jevu, popřípadě jeho řešení nemusí být dostatečné. Opět se na předních místech umístily odpovědi „užívání návykových látek“ a „krádeže a vandalismus“. Z těchto dvou grafů tedy vyplývá, že se jedná též o velmi frekventované rizikové jevy na této škole a bude potřeba věnovat jim a jejich prevenci také zvýšenou pozornost.

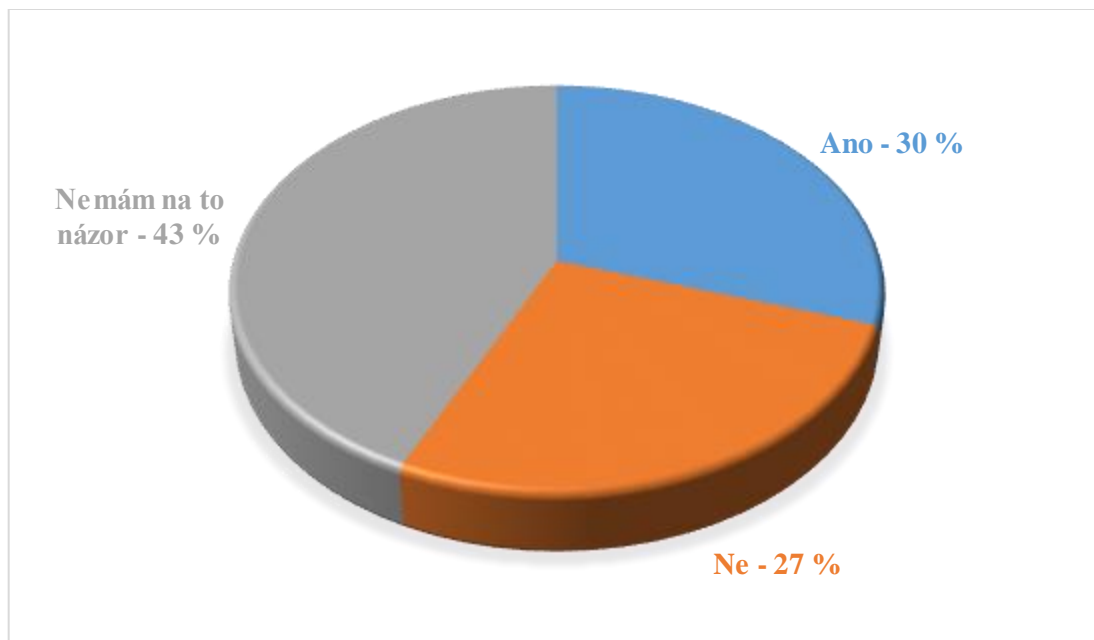
Graf 10: Nebezpečí jevu záškoláctví

Zdroj: vlastní šetření, 2023

V otázce nebezpečí jevu záškoláctví nepanuje mezi žáky velká shoda. Zajímavé ale je, že celkem 50 % dotázaných (tedy celá polovina) uvedlo „spíše ne“ a „ne“.

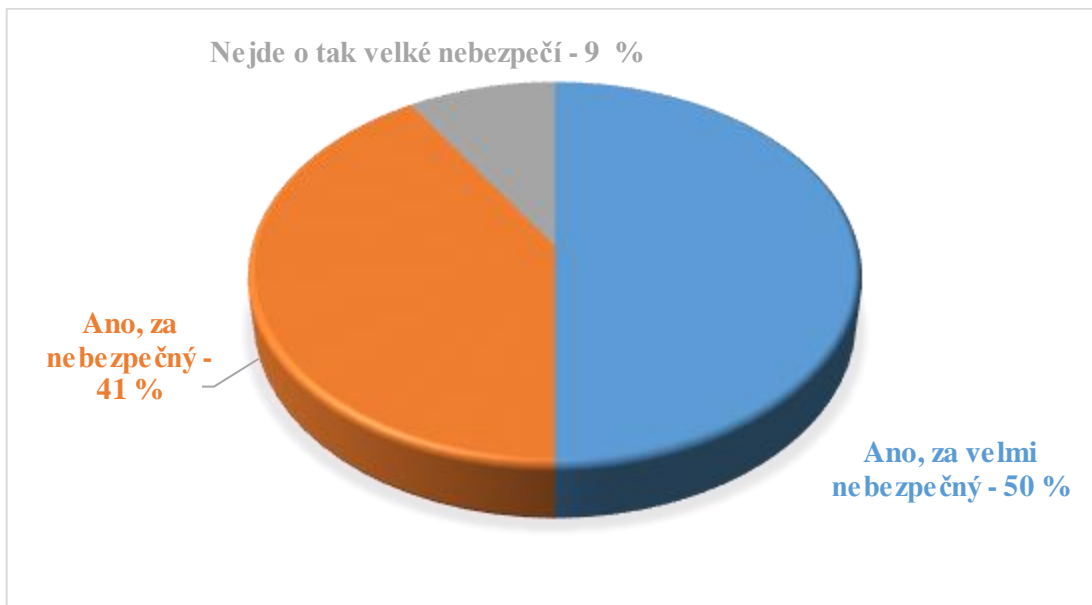
Graf 11: Záškoláctví a časová dotace jeho prevence

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Na tento dotaz uvedla většina žáků „nemám na to názor“. Pokud žáci názor měli, jsou prakticky rozděleni na dvě velké skupiny, z nichž ta větší se kloní k názoru, že ano.

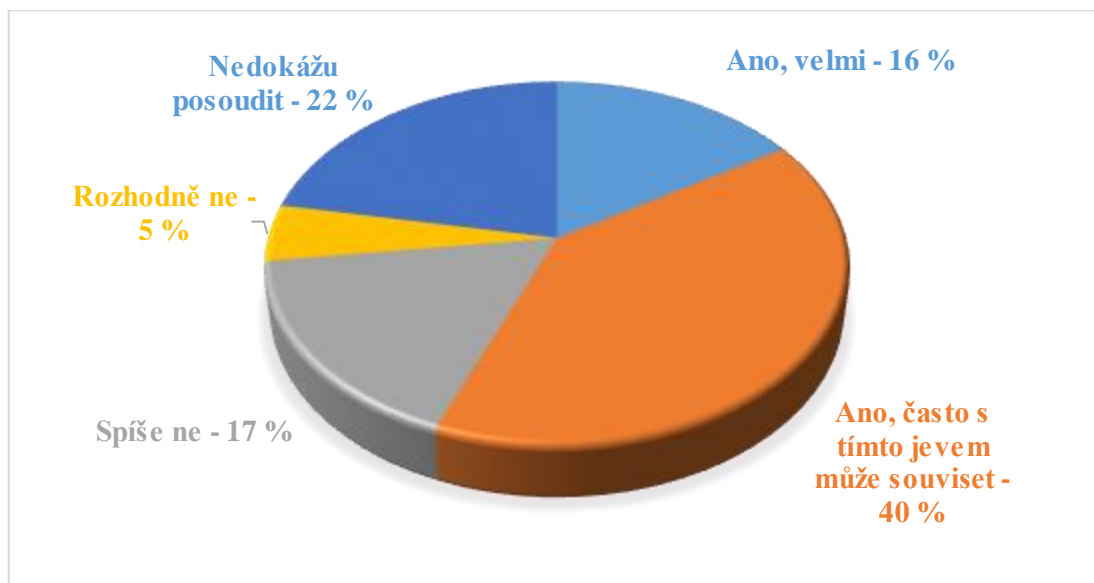
Graf 12: Nebezpečí jevu šikana

Zdroj: vlastní šetření, 2023

91 % respondentů uvedlo, že považují šikanu za velmi nebezpečný jev. Může to ukazovat na jistou lehkomyšlnost, ale také to může ukazovat, že je zde záškoláctví opravdu frekventovanějším jevem a žáci ho již nepovažují za tak nebezpečný, přestože o něm na základě předchozích grafů často slyší a je často řešeno.

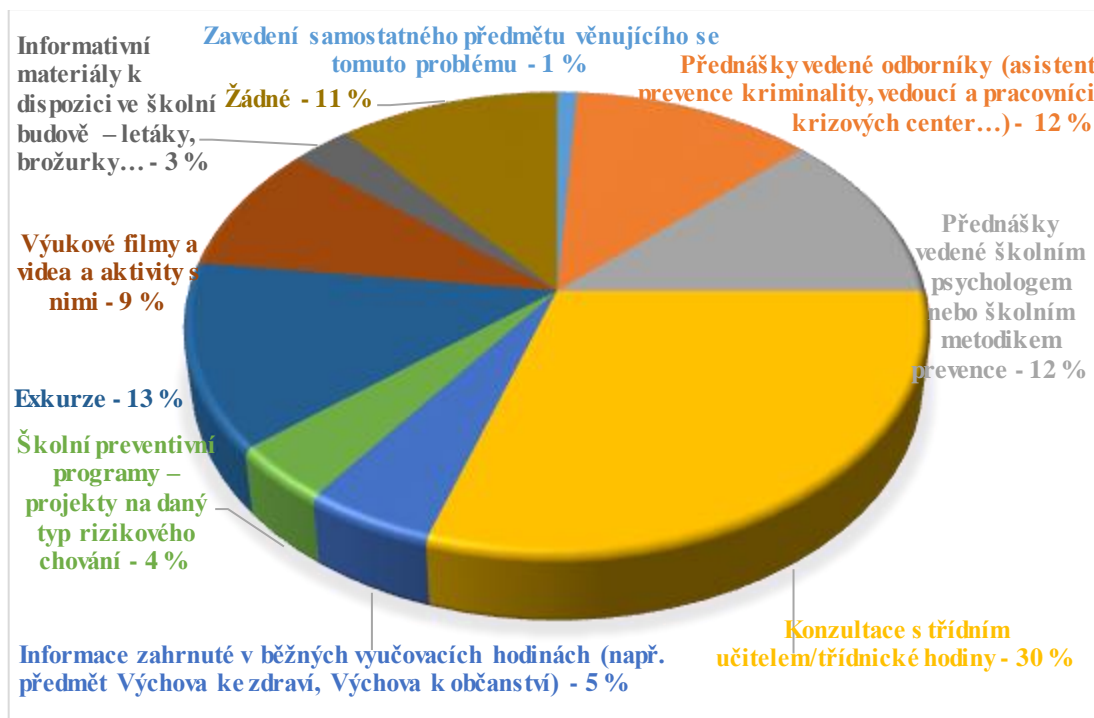
Graf 13: Souvislost šikany a záškoláctví

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Většina dotázaných se shodla, že šikana často může se záškoláctvím souviset. Zajímavé je, že se vyskytli i respondenti, kteří takovou souvislost nedokáží posoudit – celkem 22 dotázaných.

Graf 14: Preventivní aktivity spojené s prevencí záškoláctví

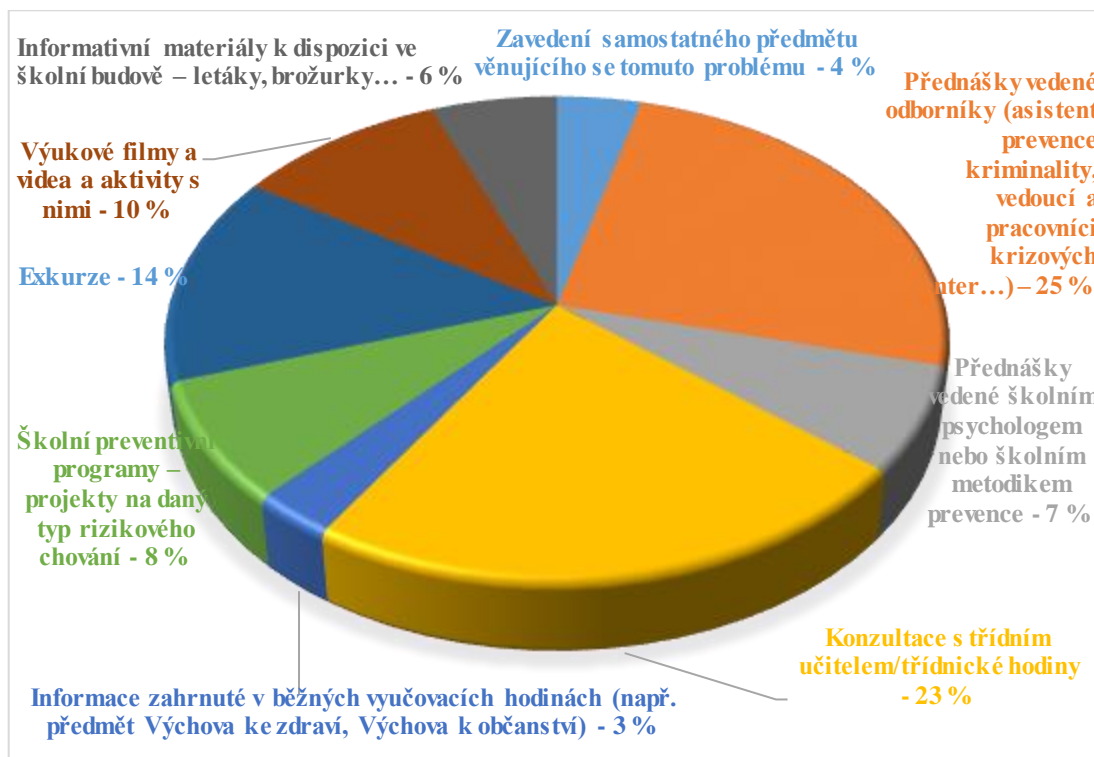

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Prevence tedy často zahrnovala konzultace s třídním učitelem/třídnické hodiny. Častou aktivitou byly také různé exkurze nebo přednášky vedené odborníky či školním psychologem nebo metodikem prevence. Častá je také možnost „výukové filmy a videa a aktivity s nimi“.

Poměrně málo žáků uvádělo možnost „informativní materiály k dispozici ve školní budově“. Možnost „školní preventivní programy – projekty na daný typ rizikového chování“ také není v tomto grafu příliš hojně zastoupena. Naopak pro možnost „žádné“ hlasovalo celkem 11 % žáků. Ukazuje to na to, že konkrétně prevence jevu záškoláctví nemusí být na škole tak hojně zastoupena, přestože několik předchozích grafů říká opak.

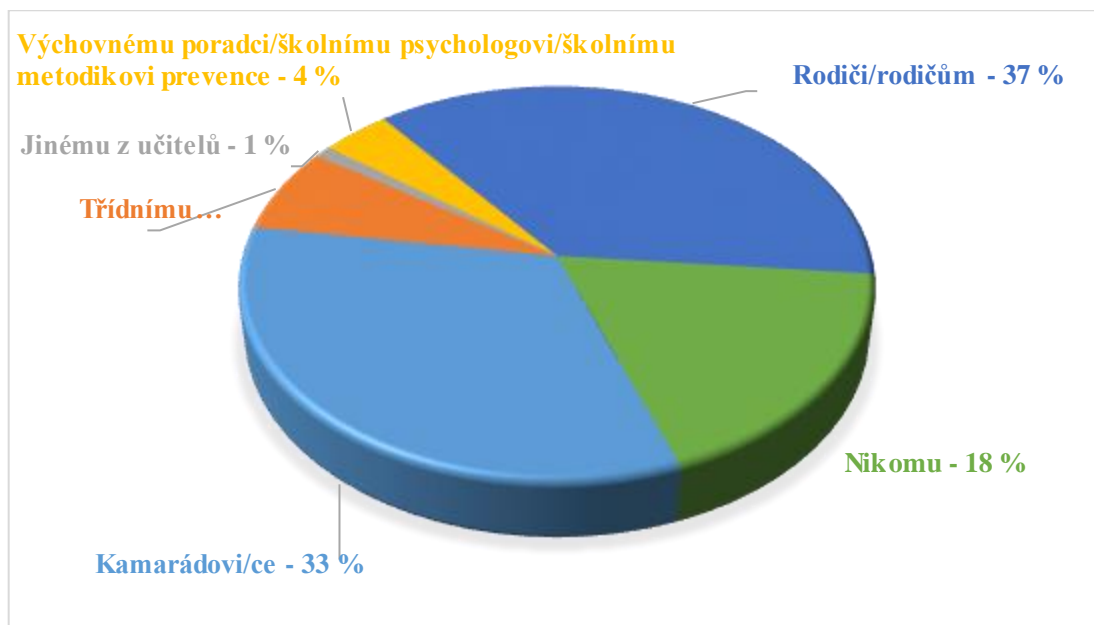
Graf 15: Preventivní aktivity spojené s prevencí šikany

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Nejčastěji se žáci podle grafu setkali s přednáškami vedenými odborníky. Opět je zde velmi hojně zastoupena možnost „konzultace s třídním učitelem/třídnické hodiny“. Celkově jsou všechny odpovědi zastoupeny větším počtem žáků, dokonce se zde vůbec nevyskytuje možnost „žádné“. Z toho vyplývá, že šikaně je dle všeho věnována dostatečná pozornost.

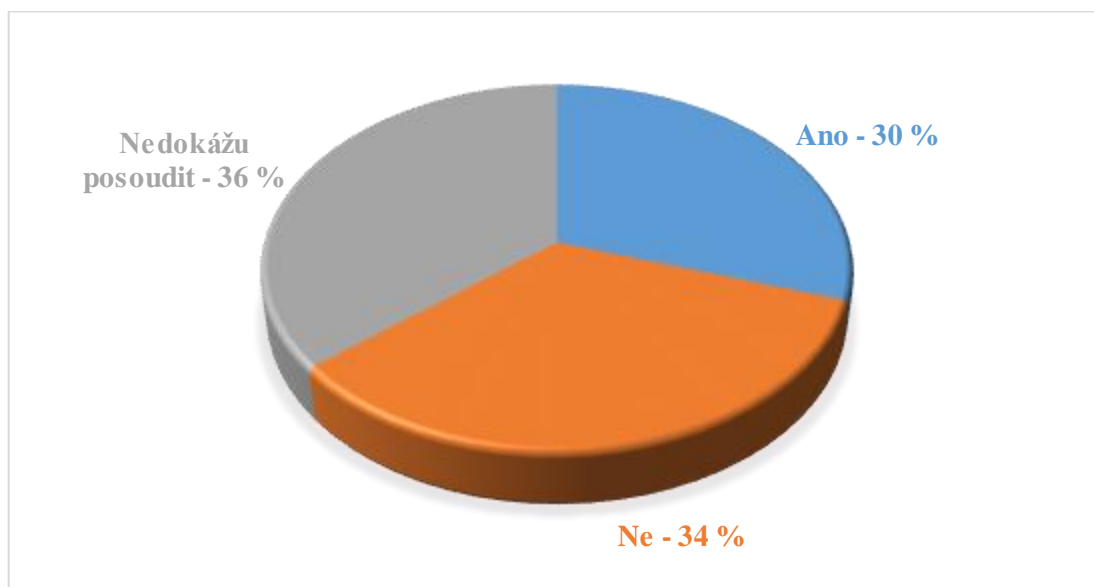
Graf 16: Na koho by ses obrátil v případě šikany

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Na prvních místech opět stojí možnost na „rodiče“ a „kamaráda/ku“. Jako znepokojivý hodnotím fakt, že celkem 18 % žáků by se nesvěřilo nikomu. Třídnímu učitelu by se svěřilo celkem 7 % žáků, naopak výchovnému poradci/školnímu metodikovi prevence/psychologovi pouze jen 4 % žáků.

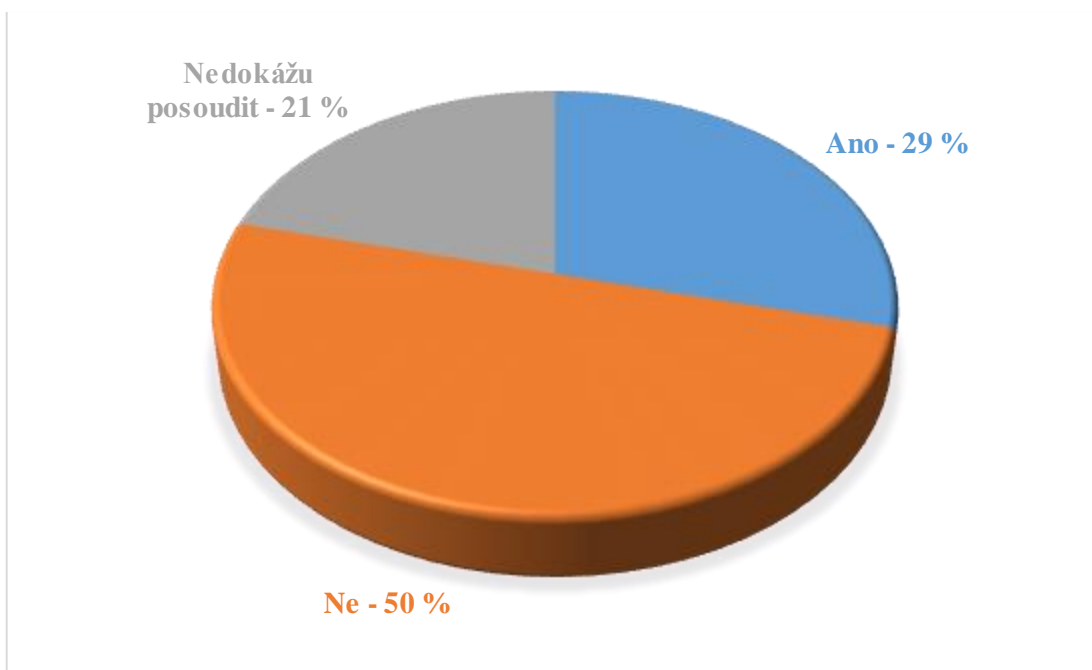
Graf 17: Dostupné informace o prevenci záškoláctví a šikany

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Tento graf ukazuje, že většina žáků nedokáže posoudit, zda má díky své škole dostatek informací o prevenci záškoláctví a šikany. 34 % respondentů se domnívá, že ne. Nejméně je zde zastoupena možnost „ano“, přesto je ale vzhledem k počtu dotázaných 30 % celkem vysoké číslo.

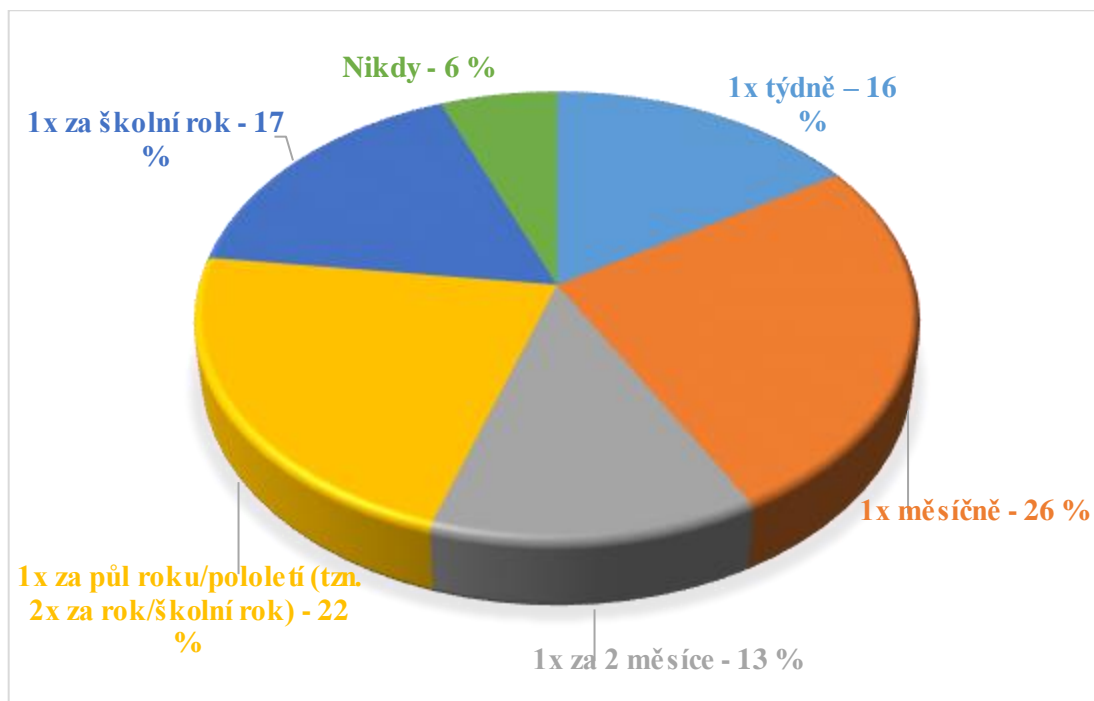
Graf 18: Prevence rizikového chování jako samostatný předmět

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Polovina se shodla, že to není třeba. 29 % žáků by tuto možnost ocenilo, 21 % to nedokáže posoudit.

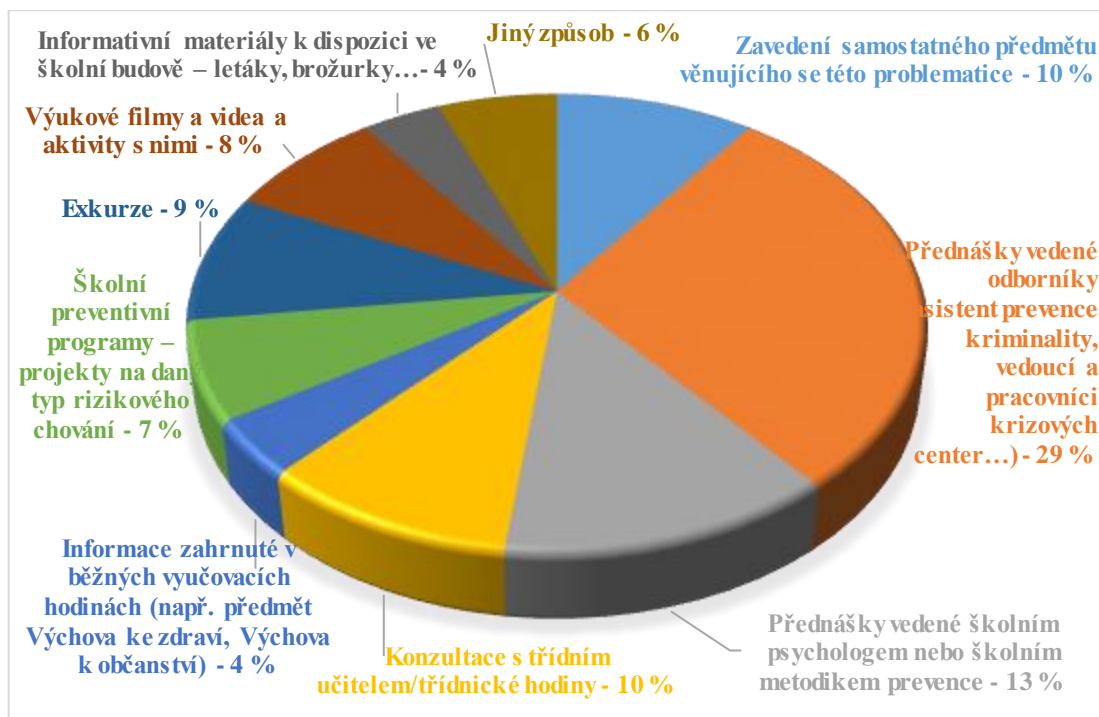
Graf 19: Frekvence preventivních programů

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Nejčastěji vybraná odpověď byla „1x měsíčně“ (26 % respondentů). Druhá nejčastěji volená odpověď byla „1x za půl roku/pololetí“ (22 % respondentů). Častá byla také odpověď „1x za 2 měsíce“ (13 % respondentů), celkově lze tedy říci, že hodně respondentů by uvítalo preventivní programy často. Zajímavé je, že celkem 16 % z nich by uvítalo tyto programy dokonce 1x týdně.

Graf 20: Forma získávání informací o rizikových jevech a jejich prevenci

Zdroj: vlastní šetření, 2023

Většina respondentů se shodla, že nejefektivnější a nejlepší jsou přednášky vedené odborníky. Poměrně dost respondentů se hlásilo i k možnosti přednášek vedených školním psychologem nebo školním metodikem prevence.

Zajímavé je, že 10 % žáků by uvítalo zavedení nového předmětu, který by se věnoval čistě prevenci rizikového chování. Pro dalších 10 % jsou nejlepším způsobem získávání informací konzultace s třídním učitelem. Další místa zaujímají exkurze a školní preventivní programy na daný typ rizikového chování (přestože tato odpověď nebyla tolik zmiňována v předchozích grafech).

Několik žáků se také rozhodlo pro odpověď jiné: těmto dotázaným by tedy stačily informace z internetu, případně sdílení osobních zkušeností.

9.3 Polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence – realizace

Polostrukturovaný rozhovor probíhal 3. května 2023 v kanceláři metodika prevence na adrese Na Výsluní 150/6, 100 00 Praha 10 – Strašnice (jedna z poboček školy).

Otázky pro polostrukturovaný rozhovor jsou uvedeny v Příloze 2.

9.4 Polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence – výsledky

Otázka č. 1: Jak dlouho jste metodikem prevence?

Metodikem prevence jsem na této škole tři roky.

Otázka č. 2: Jaké jsou Vaše kompetence a povinnosti jako metodika prevence na Vaší škole?

Mé kompetence jsou vyhotovení preventivního programu pro daný školní rok, výběr preventivního programu pro školu, zařazování primární prevence do ŠVP, účast na výchovných komisích závažných přestupků žáků naší školy, řešení vážných přestupků žáků s výchovným poradcem a speciálním pedagogem školy, informovat pedagogický sbor o rizicích na škole a metodách jejich řešení a vyžadování po pedagogických pracovnících spolupráci, pořádání akcí, exkurzí, soutěží, sportovních turnajů, aktivit spojené s reprezentováním školy a činnost která je spojena s primární, sekundární a terciární prevencí.

Mé povinnosti jsou svolání žákovské rady školy jednou měsíčně (pravidelně), výběr členů do žákovské rady, řešení vznesených problémů od žáků na žákovské radě na úrovni metodika prevence. Dále samozřejmě komunikace s vedením školy o nově vzniklých rizicích chování žáků, účast na setkání metodiků prevence na Praze 5, zhotovení závěrečné zprávy metodika prevence, organizace adaptačního kurzu pro žáky prvních ročníků.

Otázka č. 3: Spolupracujete při prevenci na škole i s ostatními pedagogickými pracovníky? Jak se pedagogičtí pracovníci na Vaší škole vzdělávají v oblasti prevence?

Ano spolupracuji, je to nutnost, bez které prevence na škole dělat nelze. Práce metodika prevence je na naší škole i kooperací zaměstnanců školy.

Pedagogičtí pracovníci se na naší škole účastní preventivních programů školy, dále je nutné vzdělávat se prostřednictvím samostudia. Doporučuji jim k prostudování určitou literaturu, důležité také je, aby se mnou aktivně komunikovali. Podle mého názoru je ta spolupráce a komunikace to nejdůležitější.

Otázka č. 4: Jsou nějaké aspekty, které ztěžují nebo komplikují práci metodika prevence?

Špatné klima školy, apatické chování pedagogických pracovníků a nerespektování pravidel pedagogů, která platí zároveň pro studenty. Zkrátka pedagogové nedodržují pravidla, která platí pro studenty a jsou spojená se školním řádem. (Př: Vymáhají nějakou exekuci, např. přezůvky a sami přezutí nejsou, byť by dle školního řádu měli)

Otázka č. 5: Jak probíhá primární prevence na vaší škole? Jakou formou? Na jaká témata? Jak často a ve kterých ročnících? A jaké preventivní programy při tom využíváte?

Primární prevence je na naší škole součástí předmětu ZSV a dále na naší škole probíhá organizací, tvorbou a uskutečněním adaptačního kurzu, také organizováním lyžařského kurzu, a v neposlední řadě pak kurzu sociálních kompetencí pro třetí ročníky maturitního studia. Dále jsou organizovány tematické návštěvy různých exkurzí, výstav, přednášek, besed s odborníky na riziková témata (přibližně jednou až dvakrát do roka).

Primární programy na naší škole se týkají nejčastěji návykových látek, kyberšikany a záškoláctví.

Většinou je okruh organizován pro celou školu nebo ročník, kdy se třídy točí v jednotlivých blocích. Na otázku „Jak často?“ je poměrně složitá odpověď. Bývá to přibližně čtyřikrát až pětkrát za rok, pokud do prevence zahrneme i různé adaptační kurzy nebo ozdravné pobyty, pokud v některé třídě zaznamenáme nějaké problémy, je samozřejmě prevence častější.

Sami třídní učitelé jsou motivováni k tomu, aby svou třídu brali na exkurze, přednášky a preventivní programy.

Otázka č. 6: Jak velká je z vašeho pohledu potřeba primární prevence na vaší škole a v jakých tématech?

Z mého pohledu je potřeba zaměřit se u nás především na záškoláctví a omlouvání zameškaných hodin, které mezi žáky vážne. Co se týká prevence na jiná témata, tak ta probíhá především v základu společenských věd. Tam jsou probírána témata rizikové chování, návykové látky, atd... to je hlavně v dané teorii. Dále je spojená primární prevence s tělesnou výchovou, s nutností pohybu. Primární prevence by se měla objevovat alespoň náznakem v každé hodině u každého pedagoga, toto je však stav ideálu. Primární prevenci beru tak, že můžeme nabádáním (respektive informováním) žáků o rizicích užíváním návykových látek a nabádáním ke zdravému životnímu stylu předcházet i problémům budoucím. U nás na škole jakožto primární prevenci bereme navštěvování multikulturního zařízení (kino – jedná se i o promítání vzdělávacích filmů), organizování sportovních akcí, v zimě bruslení a hokejový turnaj a v létě i turnaj ve vybraných míčových sportech. Dále do této oblasti řadíme i klub mladého diváka, což je několik divadelní představení pro žáky, je to vlastně kroužek, ve kterém žáci navštěvují různá představení a následně o nich debatují. Naše škola také realizuje množství soutěží pro studenty (např. výroba ptačí budky). Dále na škole máme mimoškolní aktivity v podobě kroužků, například fotografování, paličkování a podobně.

Otázka č. 7: Mají žáci zájem o spolupráci se školním metodikem prevence? Kolik žáků se na Vás minulém/letošním školním roce obrátilo se svými problémy v oblasti záškoláctví a šikany?

Žáci chodí na pohovory, vyhledávají pomoc při řešení otázek týkajících se rizik společnosti. Žáci chodí denně (dva denně). Žáci se mění, stačí většinou jedno dvě sezení, rada, inspirace, jak problém žáka vyřešit. Jako ocenění vnímám to, že se mě nebojí do budoucna zeptat znovu a že mi dávají zpětnou vazbu. Chodí sem s problémy rodinnými, osobními, depresemi, úzkostmi, nebo s řešením začínající šikany. V minulém roce – a je to čistě jen odhad – 20 žáků a spíše z prvních ročníků, přijde mi, že první a druhý rok tady žáky spíše vychováváme, ukazujeme jim cestu, a pak už je to dobré.

Otázka č. 8: Jaké rizikové chování se na Vaší škole nejčastěji řeší, a se kterými formami rizikového chování se nejčastěji setkáváte?

Velmi často se řeší komunikace v kolektivu, ale opravdu nejčastěji záškoláctví, které řešíme s výchovným poradcem. Mezi další často řešené rizikové chování se řadí šikana, kterou řešíme s třídním učitelem. Minulý rok jsem řešil vandalismus, který se týkal poškozování školního majetku v podobě rytin do oken, malůvek na toaletách a všeobecného ničení. Upřímně řečeno, vandalismus jsem loni řešil více než záškoláctví, záškoláctví je na této škole ale permanentní problém.

Otázka č. 9: Jaké konkrétní preventivní kroky ve škole děláte v souvislosti se záškoláctvím a šikanou a jak na tyto aktivity žáci reagují? Máte třeba ve škole k dispozici brožury, informační letáky, či nástěnku s důležitými weby apod.?

Na záškoláctví reagujeme dle školního řádu výchovným opatřením, domluvou se žákem a příslibem neopakování prohřešku pod podmínkou další sankce dle školního řádu. Šikana je řešena následovně: pokud se o agresorech ví, řeší se přímo s nimi, dle závažnosti je buďto přizvána OSPOD, nebo je přizvána policie, ale to naštěstí na naší škole nebývá. V tomto je dobré na střední škole, že žákovi hrozí vyhazov ze školy. V obou případech jsou přizváni odborné komisi i rodiče.

Na tyto kroky žáci reagují spíše pozitivně a dochází k pochopení stanovených pravidel, ale samozřejmě se několikrát stalo, že byly žáci za školy vyloučeni, protože stále nedodržovali výchovná opatření.

Výchovnými opatřeními mohou být například napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, podmíněčné vyloučení a vyloučení.

Ve škole máme k dispozici školního psychologa, co se týká důležitých kontaktů, ty jsou k dispozici na webových stránkách školy.

Otázka č. 10: Považujete primární prevenci v souvislosti se záškoláctvím a šikanou za účinnou? Jsou nějaké rezervy, které vidíte v její realizaci?

Většinou ta primární prevence slouží k tomu, že já díky ní poznám, s kým bude problém. Ona vlastně odhaluje ty "negativní", potenciálně rizikové jedince a krásně vyjdou najevo ty faktory. Uživatelé marihuany, agresori možné šikany a náznaky k tomu vedoucí. Rezervy vidím ve výši příspěvků na kurzy různých směrů od Magistrátu hlavního města Prahy.

Otázka č. 11: Jaká je Vaše zkušenost se záškoláctvím na Vaší škole? Máte nějaký daný postup, co dělat, když např. prokazatelně někdo viděl žáka “za školou”?

Má zkušenost se záškoláctvím na naší škole je taková, že se jedná o permanentní problém v jednotlivých ročnících. Jak už jsem řekl, jde spíše o první ročníky, než si žáky „vychováme“. Vnímám to jako problém přechodu a adaptace ze základní školy na střední školu. Důvodem záškoláctví je lenost, nezájem o obor, závislost na návykových látkách, vyhnutí se zkoušení, písemce, nebo nezajímavému učiteli. Šikana jako důvod nebývá, protože se naštěstí u nás na škole vyřeší rychle a funkčně.

Postup je takový, že je žák předvolán, aby podal vysvětlení a zdůvodnil, proč takto koná. Toto řeší se mnou a s výchovným poradcem. Ale jak jsem řekl, naštěstí se u nás na škole se díky komunikaci vše řeší rychle a efektivně.

Otázka č. 12: Jaká je Vaše zkušenost se šikanou na Vaší škole? Máte nějaký daný postup, co dělat, když např. obdržíte oznámení o šikaně, popř. jste svědkem nějakého násilného chování?

Má zkušenost se šikanou je taková, že ji ihned řešíme. Pokud víme o agresorovi, je dotyčný přizván na jednání o porušení školního řádu a k tomu, aby vysvětlil situaci. Hned ho neobviňujeme, ale nejdříve jej vyslechneme, dále vyslechneme svědky, poškozeného a kolikrát se přijde na to, že jde jen o nedorozumění, a podle toho pak postupujeme dále. Naposledy, když jsem řešil šikanu, byla vyřešena smírem a podáním ruky, jak jsem již řekl, je to o komunikaci. Poslední dobou se u nás objevuje kyberšikana, naposledy byla fotografie jednoho žáka zveřejněna na Instagramu jiným žákem a z toho dále vznikaly další problémy spojené s vydíráním, ale i toto bylo vyřešeno smírem, přestože agresor kyberšikany na naší škole už nestuduje. To však nebylo spojeno s případem a žák sám ukončil studium.

10 Vlastní doporučení

Na základě výsledků dotazníkového šetření a rozhovoru s metodikem prevence jsem navrhl několik bodů, které by mohly pomoci s prevencí rizikového chování a jeho řešením.

1) Nástěnka

Při návštěvě školy jsem si všiml, že nikde (alespoň na pobočkách, které jsem navštívil) není žádná nástěnka, která by informovala o preventivních programech, připravovaných akcích v rámci prevence apod.

Doporučoval bych zvážit, zda by taková nástěnka nebyla nápomocná. Ideální by bylo umístění v blízkosti kabinetu metodika prevence. Určitě by měla obsahovat důležité kontakty (např. číslo na Linku důvěry), informace k pomocným organizacím (např. Linka důvěry, Bílý kruh bezpečí, různé pedagogicko-psychologické poradny apod.). Navrhoval bych také umístit na ni propagační materiály pro různé mimoškolní aktivity (tato škola např. pořádá různé kurzy) a aktivity spojené s prevencí rizikového chování (např. plánované přednášky odborníků, návštěvy krizových center, exkurze apod.).

2) Web

Škola sice má svůj web, na který umísťuje různé články, kontakty, informace pro veřejnost a podobné informace, ale rozhodně by se hodilo zařídit na web nějaký rozcestník i pro ty, kdo hledají nějaké informace např. k prevenci rizikového chování, kontakty na školního metodika prevence nebo školního psychologa a jiné. Na webových stránkách sice rozcestník je, ale pro neznalé mohou být webové stránky poměrně komplikované – neměly by tedy případné zájemce odradit tím, že na nich nebudou schopni něco najít. Doporučoval bych zařadit do rozcestníku na hlavní stránce (po rozkliknutí SŠ nebo VOŠ) nějaký odkaz právě na kontakty na odborníky na jednotlivých pobočkách, také bych rozhodně doporučoval mimo články o vzdělávacích exkurzích a výstavách žáků zařadit i články o exkurzích, které jsou zaměřené právě na prevenci některého rizikového jevu.

3) Schránka důvěry

Na škole jsem si takové schránky všiml, ale dle informací, které jsem zjistil, je určena na různé stížnosti, přání a ostatní věci. To je samozřejmě skvělé, že žáci mohou vyjadřovat připomínky k fungování školy. Navrhoval bych ale zařídit také jednu takovou schránku, do které by měl přístup jen odborník (školní metodik prevence/výchovný poradce/školní psycholog) – do této schránky by se tedy měly házet výhradně věci související např. s kázeňskou problematikou, vztahy mezi žáky a učiteli, rizikovým chováním apod. Co se týče umístění, byl jsem na několika školách, kde byla tato schránka situována např. v přízemí na chodbě, kde byla pravděpodobně nejpřístupnější, ale mnoho žáků o ní vůbec nevědělo – doporučil bych tedy umístit ji (podobně jako nástěnku) do blízkosti kabinetu výchovného poradce/metodika prevence/školního psychologa.

4) Projektové dny

Několik respondentů v rámci dotazníkového šetření odpovědělo, že se s informacemi o rizikovém chování setkalo v rámci školních preventivních programů (projektů na daný typ rizikového chování). To je skvělý způsob, jak žáky detailně s daným rizikovým jevem seznámit. V tomto bych určitě doporučoval pokračovat. Vím, že na různých školách bývají např. poslední dny před vysvědčením poměrně volné, mohlo by se to tedy zkombinovat – některý den by se mohl věnovat výhradně prevenci některého rizikového jevu.

Bylo by také dobré, kdyby se žáci sami mohli na těchto projektech nějak podílet. Vzhledem k tomu, že jde o školu, která se zabývá i uměleckým řemeslem, by bylo skvělé spojit problematiku rizikového chování s těmito řemesly. Mám na mysli např. obor umělecký řezbář – žáci se mohou pokusit ztvárnit nějakým způsobem např. šikanu (nemám na mysli nějaké umělecké sochy, samozřejmě může jít o abstraktnější výtvary), dle toho, co jsem slyšel, se velmi osvědčuje skupinová práce na různých materiálech (např. vytváření letáček, sloganů, hesel apod.).

ZÁVĚR

Bakalářská práce na téma „Prevence rizikového chování na střední odborné škole“ se zabývala rizikovými jevy záškoláctví a šikanou a jejich výskytem na konkrétní škole. V neposlední řadě byly pro tuto práci zásadní preventivní aktivity v rámci prevence daných rizikových jevů.

V teoretické části byly charakterizovány pojmy záškoláctví a šikana. Tato část práce se také zabývala prevencí rizikového chování a jejími stadii a rolí a kompetencemi metodika prevence. Dále byly představeny metody pedagogického výzkumu, které byly použity při výzkumném šetření ve škole.

V praktické části byla nejprve charakterizována střední škola, na které probíhalo dotazníkové šetření. Dále tato část práce obsahuje výsledky dotazníkového šetření, rozhovor s metodikem prevence a doporučení, která se dají použít v praxi.

Závěrem lze říci, že záškoláctví a šikana se na dané střední škole vyskytují poměrně často. Žáci oba tyto jevy vnímají jako nebezpečné nebo potenciálně nebezpečné a uvědomují si případné souvislosti těchto dvou jevů. Pozitivní ovšem je, že se tyto jevy řeší a na dané škole probíhá široké spektrum preventivních aktivit. Žáci jeví o tyto aktivity velký zájem a ocenili by tyto aktivity častěji. Jako nejefektivnější se v rámci preventivních aktivit ukázaly exkurze, přednášky od odborníků a konzultace s třídním učitelem/třídnické hodiny, což také svědčí o poměrně dobrém klimatu v jednotlivých třídách. Naopak se žáci neobrací příliš často na odborníky na škole (tzn. metodika prevence/školního psychologa apod.), což může svědčit např. o nedostatečné informovanosti o možnostech konzultací s těmito odborníky.

Na základě dotazníkového šetření a rozhovoru s metodikem prevence bylo navrženo několik bodů, které by mohly pomoci prevenci rizikového chování na dané škole ještě zefektivnit. Tyto body jsou lehce proveditelné v praxi – jedná se především o organizační úpravy, které nejsou nijak komplikované (organizace nástěnky, webu, schránky důvěry). Je také důležité připomínat žákům možnost kontaktu a konzultací s odborníky na škole.

Domnívám se také, že doporučení pro projektové dny je rovněž proveditelné, pokud pro tyto aktivity bude dostatek času. Dle mého názoru by se opravdu vyplatilo zapojit žáky do příprav na tyto akce, lze to i dobře propojit s výukou, navíc to výuku i ozvláštní a obohatí. Tyto preventivní aktivity lze také propojit se stávajícími (např. exkurze, přednášky odborníků apod.).

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

MONOTEMATICKÉ PUBLIKACE

BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.

MIOVSKÝ, Michal. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. LL UK v Praze a VFN v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7.

MIOVSKÝ, Michal, Roman GABRHELÍK, Miroslav CHARVÁT, Lenka ŠŤASTNÁ, Lucie JURYSTOVÁ a Veronika MARTANOVÁ. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

TITMANOVÁ, Michaela. *Prevence rizikového chování: praktická příručka pro práci se třídou*. Praha: Univerzita Karlova, 2019. ISBN 978-80-7603-034-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2846-2.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

AMBROŽOVÁ, Kateřina, COUFALOVÁ, Lenka, CVEČKOVÁ, Magdalena, FRIŠOVÁ, Petra, HANUŠOVÁ, Jaroslava, KALÍŠKOVÁ, Martina a KONSTER, Robert. *Rizikové chování dětí a mladistvých – příčiny, následky, prevence*. [online]. [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1703737-Rizikove-chovani-diti-a-mladistvych.html>

CSPSYCHIATR.CZ. *Česká a slovenská psychiatrie – časopis Psychiatrické společnosti ČLS a Psychiatrické společnosti SLS*. [online]. [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=791>

ČŠI – Česká školní inspekce. *Hodnocení rizikového chování žáků základních a středních škol se zaměřením na oblast kyberšikany*. [online]. [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Prilohy/2023_p%C5%99%C3%ADlohy/Dokumenty/TZ-Hodnoceni-rizikoveho-chovani_FINAL.pdf

MINIMALIZACE ŠIKANY. *Projekt Minimalizace šikany*. [online]. [cit. 2023-02-07]. Dostupné z: <https://www.minimalizacesikany.cz/ke-stazeni/tisk/media-o-mi-s-a-sikane/122-minimalizace-sikany>

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)*. [online]. [cit. 2023a-01-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?fbclid=IwAR0S7OB5xqZ1oUwpNMhsNgmTNPpAIIIshcUD3CRse-TcLBYzK6UHOBHr0OE>

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Mládež – archiv*. [online]. [cit. 2023b-02-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/mladez/2010>

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027*. [online]. [cit. 2023c-07-23]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.* [online]. [cit. 2023d-02-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/43482>

NPI – Národní pedagogický institut České republiky. *Metodický portál RVP* [online]. [cit. 2023a-11-08]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/9869/jak_byt_dobry_tridni_ucitel.pdf

NPI – Národní pedagogický institut České republiky. *Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi.* [online]. [cit. 2023b-02-01]. Dostupné z: <https://www.npi.cz/projekty/4603-podpora-spolecneho-vzdelavani-v-pedagogicke-praxi>

NÚV – Národní ústav pro vzdělávání (nyní Národní pedagogický institut České republiky) *Archiv – Co je školská primární prevence rizikového chování.* [online]. [cit. 2023-10-01]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/typologie-rizikoveho-chovani.htm>

POLICIE.CZ – Policie České republiky. *Prevence.* [online]. [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/policie-cr-web-prevence.aspx>

SPECZS.CZ – Základní škola pro žáky se specifickými poruchami učení. *Co víme o poruchách chování?* [online]. [cit. 2023-02-01] Dostupné z: <https://www.speczs.cz>

STOP ŠIKANĚ – nadační fond. *Co je šikana?* [online]. [cit. 2023-02-01] Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/co-je-sikana/>

SŠVOŠUŘ – Střední škola a vyšší odborná škola umělecká a řemeslná. *Školní preventivní strategie.* [online]. [cit. 2023a-11-06]. Dostupné z: [prevence.pdf \(ssuar.cz\)](https://www.ssuar.cz/prevence.pdf)

SŠVOŠUŘ – Střední škola a vyšší odborná škola umělecká a řemeslná. *Střední odborná škola.* [online]. [cit. 2023b-11-06]. Dostupné z: <https://www.ssuar.cz/stredni-odborna-skola/>

SŠVOŠUŘ – Střední škola a vyšší odborná škola umělecká a řemeslná. *Základní informace.* [online]. [cit. 2023c-11-06]. Dostupné z: <https://www.ssuar.cz/zakladni-informace/historie-skoly/>

ŠANCE DĚTEM – internetový portál. *Problémy dítěte a rodiny*. [online]. [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz>

ZÁCHRANNÝ KRUH. *Osobní bezpečí*. [online]. [cit. 2023-01-07]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/osobni-bezpeci/>

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů	38
Graf 2: Věk respondentů.....	39
Graf 3: Ročník studia.....	39
Graf 4: Vztah k třídnímu učiteli	40
Graf 5: Důvěra k vedení školy	41
Graf 6: Kontakt v případě řešení problému	42
Graf 7: Zkušenost se situací potřebnou řešit s odborníkem	42
Graf 8: Nejčastěji se vyskytující rizikové jevy	43
Graf 9: Rizikové jevy vyžadující zvýšenou pozornost	44
Graf 10: Nebezpeční jevy záškoláctví	45
Graf 11: Záškoláctví a časová dotace jeho prevence	45
Graf 12: Nebezpečí jevu šikana	46
Graf 13: Souvislost šikany a záškoláctví	47
Graf 14: Preventivní aktivity spojené s prevencí záškoláctví.....	47
Graf 15: Preventivní aktivity spojené s prevencí šikany	49
Graf 16: Na koho by ses obrátil v případě šikany.....	50
Graf 17: Dostupné informace o prevenci záškoláctví a šikany	50
Graf 18: Prevence rizikového chování jako samostatný předmět.....	51
Graf 19: Frekvence preventivních programů	52
Graf 20: Forma získávání informací o rizikových jevech a jejich prevenci	53

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Vzor dotazníku

Příloha 2: Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

Příloha 1: Vzor dotazníku

Anonymní dotazník

Vážení respondenti,

jmenuji se Tomáš Kadlec a studuji program Učitelství praktického vyučování na Institutu vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity v Praze. Rád bych vás požádal o vyplnění následujícího dotazníku, který bude sloužit pouze pro potřeby mé bakalářské práce s názvem Prevence rizikového chování na střední odborné škole. Pokud není uvedeno jinak, vyberte jednu variantu. Děkuji za váš čas.

1) Uveď své pohlaví.

- a. Muž
- b. Žena
- c. Jiné

2) Uveď svůj věk.

- a. 15-16
- b. 17-18
- c. 19 a více

3) Jaký studuješ ročník?

- a. První/druhý
- b. Třetí/čtvrtý

4) Jaký máš vztah ke svému třídnímu učiteli?

- a. Důvěřuji mu a vím, že se na něj vždy mohu obrátit
- b. Nemám v něj stoprocentní důvěru
- c. Mám k němu víceméně neutrální vztah
- d. Nesedli jsme si
- e. Jiný vztah, uveď jaký:

5) Máš důvěru k vedení školy (ředitel/ka, zástupce/kyně ředitele/ky)?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nemám na to názor

6) Pokud bys měl/a nějaký problém, na koho by ses nejdříve obrátil/a?

- a. Třídní učitel

- b. Spolužák/spolužačka
- c. Rodič
- d. Školní metodik prevence/školní psycholog
- e. Na někoho jiného, uveď na koho.....

7) Byl jsi někdy ty nebo tvůj blízký v situaci, kdy bylo potřeba obrátit se na školního psychologa či výchovného poradce?

- a. Ano
- b. Ne

8) Které rizikové jevy se podle tebe nejčastěji vyskytují/řeší na této škole?

- a. Záškoláctví
- b. Šikana
- c. Krádeže a vandalismus
- d. Rasismus a xenofobie
- e. Užívání návykových látek (alkohol, cigarety, drogy)
- f. Sexuální rizikové chování
- g. Poruchy příjmu potravy (mentální anorexie, bulimie)
- h. Negativní působení sekt
- i. Závislost na internetu a sociálních sítích
- j. Kyberšikana
- k. Jiné, uveď jaké:

9) Kterému z vybraných typů rizikového chování by podle tebe škola měla věnovat větší pozornost?

- a. Záškoláctví
- b. Šikana
- c. Krádeže a vandalismus
- d. Rasismus a xenofobie
- e. Užívání návykových látek (alkohol, cigarety, drogy)
- f. Sexuální rizikové chování
- g. Poruchy příjmu potravy (mentální anorexie, bulimie)
- h. Negativní působení sekt
- i. Závislost na internetu a sociálních sítích
- j. Kyberšikana

k. Jiné, uveď jaké:

10) Považuješ záškoláctví za nebezpečný jev?

- a. Ano
- b. Spíše ano
- c. Spíše ne
- d. Ne
- e. Nemám na to názor

11) Je podle tebe záškoláctví a jeho prevenci věnován dostatek času (na této konkrétní škole)?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nemám na to názor

12) Považuješ šikanu za nebezpečný jev?

- a. Ano, za velmi nebezpečný
- b. Ano, za nebezpečný
- c. Nejde o tak velké nebezpečí

13) Může podle tebe šikana souviset se záškoláctvím?

- a. Ano, velmi
- b. Ano, často s tímto jevem může souviset
- c. Spíše ne
- d. Rozhodně ne
- e. Nedokážu posoudit

14) Jaké preventivní aktivity spojené s prevencí záškoláctví jsi zažil?

- a. Zavedení samostatného předmětu věnujícího se tomuto problému
- b. Přednášky vedené odborníky (asistent prevence kriminality, vedoucí a pracovníci krizových center...)
- c. Přednášky vedené školním psychologem nebo školním metodikem prevence
- d. Konzultace s třídním učitelem/třídnické hodiny
- e. Informace zahrnuté v běžných vyučovacích hodinách (např. předmět Výchova ke zdraví, Výchova k občanství)
- f. Školní preventivní programy – projekty na daný typ rizikového chování

- g. Exkurze
- h. Výukové filmy a videa a aktivity s nimi
- i. Informativní materiály k dispozici ve školní budově – letáky, brožurky...

15) Jaké preventivní aktivity spojené s prevencí šikany jsi zažil?

- a. Zavedení samostatného předmětu věnujícího se tomuto problému
- b. Přednášky vedené odborníky (asistent prevence kriminality, vedoucí a pracovníci krizových center...)
- c. Přednášky vedené školním psychologem nebo školním metodikem prevence
- d. Konzultace s třídním učitelem/třídnické hodiny
- e. Informace zahrnuté v běžných vyučovacích hodinách (např. předmět Výchova ke zdraví, Výchova k občanství)
- f. Školní preventivní programy – projekty na daný typ rizikového chování
- g. Exkurze
- h. Výukové filmy a videa a aktivity s nimi
- i. Informativní materiály k dispozici ve školní budově – letáky, brožurky...

16) Komu by ses svěřil jako prvním, kdyby ses ocitl v roli oběti šikany?

- a. Kamarádovi/ce
- b. Třídnímu učiteli
- c. Jinému z učitelů
- d. Výchovnému poradci/školnímu psychologovi/školnímu metodikovi prevence
- e. Rodiči/rodičům
- f. Nikomu
- g. Někomu jinému, uveď komu:

17) Domníváš se, že máš díky své škole dostatek informací o prevenci záškoláctví a šikany?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nedokážu posoudit

18) Měla by podle tebe prevence rizikového chování být jako samostatný předmět?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nedokážu posoudit

19) Jak často bys ty osobně uvítal preventivní programy na své škole?

- a. 1x týdně
- b. 1x měsíčně
- c. 1x za 2 měsíce
- d. 1x za půl roku/pololetí (tzn. 2x za rok/školní rok)
- e. 1x za školní rok
- f. Nikdy

20) Co je pro tebe nejlepší způsob získávání informací o rizikových jevech a jejich prevenci?

- a. Zavedení samostatného předmětu věnujícího se této problematice
- b. Přednášky vedené odborníky (asistent prevence kriminality, vedoucí a pracovníci krizových center...)
- c. Přednášky vedené školním psychologem nebo školním metodikem prevence
- d. Konzultace s třídním učitelem/třídnické hodiny
- e. Informace zahrnuté v běžných vyučovacích hodinách (např. předmět Výchova ke zdraví, Výchova k občanství)
- f. Školní preventivní programy – projekty na daný typ rizikového chování
- g. Exkurze
- h. Výchovné filmy a videa a aktivity s nimi
- i. Informativní materiály k dispozici ve školní budově – letáky, brožurky...
- j. Jiný způsob, uveď jaký:

Příloha 2: Otázky pro polostrukturovaný rozhovor

- 1) Jak dlouho jste metodikem prevence?
- 2) Jaké jsou Vaše kompetence a povinnosti jako metodika prevence na Vaší škole?
- 3) Spolupracujete při prevenci na škole i s ostatními pedagogickými pracovníky? Jak se pedagogičtí pracovníci na Vaší škole vzdělávají v oblasti prevence?
- 4) Jsou nějaké aspekty, které ztěžují nebo komplikují práci metodika prevence?
- 5) Jak probíhá primární prevence na vaší škole? Jakou formou? Na jaká témata? Jak často a ve kterých ročnících? A jaké preventivní programy při tom využíváte?
- 6) Jak velká je z vašeho pohledu potřeba primární prevence na vaší škole a v jakých tématech?
- 7) Mají žáci zájem o spolupráci se školním metodikem prevence? Kolik žáků se na Vás minulém/letošním školním roce obrátilo se svými problémy v oblasti záškoláctví a šikany?
- 8) Jaké rizikové chování se na Vaší škole nejčastěji řeší, a se kterými formami rizikového chování se nejčastěji setkáváte?
- 9) Jaké konkrétní preventivní kroky ve škole děláte v souvislosti se záškoláctvím a šikanou a jak na tyto aktivity žáci reagují? Máte třeba ve škole k dispozici brožury, informační letáky, či nástěnku s důležitými weby apod.?
- 10) Považujete primární prevenci v souvislosti se záškoláctvím a šikanou za účinnou? Jsou nějaké rezervy, které vidíte v její realizaci?
- 11) Jaká je Vaše zkušenost se záškoláctvím na Vaší škole? Máte nějaký daný postup, co dělat, když např. prokazatelně někdo viděl žáka “za školou”?
- 12) Jaká je Vaše zkušenost se šikanou na Vaší škole? Máte nějaký daný postup, co dělat, když např. obdržíte oznámení o šikaně, popř. jste svědkem nějakého násilného chování?